

ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Ιωάννης Κολιόπουλος
Ιάκωβος Μιχαηλίδης
Αθανάσιος Καλλιανιώτης
Χαράλαμπος Μηνάογλου

BIBΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ

Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου

Στ' Δημοτικού

4ος τόμος

Ιστορία ΣΤ΄ Δημοτικού

**Ιστορία του νεότερου
και σύγχρονου κόσμου**

Βιβλίο μαθητή

Τόμος 4ος

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ιωάννης Κολιόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής

Ιάκωβος Μιχαηλίδης

Επίκουρος Καθηγητής, ΑΠΘ

Αθανάσιος Καλλιανιώτης

Σχ. Σύμβουλος Δρ Νεότερης

Ιστορίας

Χαράλαμπος Μηνάογλου

Εκπ/κός, Δ.Ε. Δρ Νεότερης Ιστορίας

ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη

Καθηγήτρια, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Ιωάννης Κάππος

Σχολικός Σύμβουλος

Αντώνης Σμυρναίος

Σχολικός Σύμβουλος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Βασίλης Δημητριάδης, Φιλολόγος

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ
ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔ. ΙΝΣΤΙΤ.**

**Γεώργιος Σκαλιάπας,
Σύμβουλος Παιδαγ/κού Ινστιτούτου
Ιωάννης Παπαγρηγορίου*
Π. Σύμβουλος Παιδ/κού Ινστιτούτου**

**ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
UniversityStudioPress
Εκδόσεις Επιστημονικών Βιβλίων
& Περιοδικών**

*** συμμετείχε στο πρώτο μέρος του
διδακτικού πακέτο**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**
Ομάδα εργασίας για το Ινστιτούτου
Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**Προσαρμογή: Μαρία Ατζάμπου,
Εκπαιδευτικός
Ελένη Ανδρέου,
Ψυχολόγος**
**Επιμέλεια: Κουρέτση Δέσποινα
Εκπαιδευτικός**

**Επιστημονικός υπεύθυνος:
Βασίλης Κουρμπέτης, Σύμβουλος Α΄
του Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ**

**Υπεύθυνη του έργου:
Μαρία Γελαστοπούλου,
Μ.Εδ. Ειδικής Αγωγής**

**Τεχνική υποστήριξη: Κωνσταντίνος
Γκυρτής, Δρ. Πληροφορικής**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ
ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ & ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

**Ιωάννης Κολιόπουλος
Ιάκωβος Μιχαηλίδης
Αθανάσιος Καλλιανιώτης
Χαράλαμπος Μηνάογλου**

Ιστορία ΣΤ΄ Δημοτικού

**Ιστορία του νεότερου
και σύγχρονου κόσμου**

Τόμος 4ος

Κεφάλαιο 18

Το τέλος της Επανάστασης και η ελληνική ανεξαρτησία

Μετά τη Ναυμαχία του Ναυαρίνου, οι διπλωματικές ενέργειες για την τύχη της ελληνικής Επανάστασης αυξήθηκαν. Τελικά, τον Φεβρουάριο του 1830 υπογράφηκε στο Λονδίνο Πρωτόκολλο, με το οποίο η Ελλάδα αποκτούσε την ανεξαρτησία της.

Οθωμανική Αυτοκρατορία

▲
Τα σύνορα του πρώτου ανεξάρτητου ελληνικού κράτους (1830 και 1832)

1827

1830

**Ναυμαχία Ναυα-
ρίνου**

Ανοίγει ο δρό-
μος για την επί-
λυση του Ελλη-
νικού Ζητήματος

**Υπογραφή Πρω-
τοκόλλου Λονδί-
νου**

Η Ελλάδα γίνεται
ανεξάρτητο κρά-
τος

Η παράδοση της Ακρόπολης στους Τούρκους πολιορκητές της, το Μάιο του 1827, ολοκλήρωσε την τουρκική κυριαρχία στη Στερεά Ελλάδα. Δυσοίωνη ήταν η κατάσταση και στην Πελοπόννησο, όπου παρέλυσε κάθε αντίσταση στην Ηλεία, ερημώθηκε η Μεσσηνία και κατ'εστράφηκε εντελώς η Τριπολιτσά.

Μετά τη ναυμαχία του Ναυαρίνου όμως, τον Οκτώβριο του 1827, οι

Έλληνες κατάλαβαν ότι η απελευθέρωσή τους δεν θα αργούσε. Παρόλο που οι στρατιωτικές ενέργειες απαγορεύονταν από τις Μεγάλες Δυνάμεις, ο Αγώνας αναζωπυρώθηκε: ο Γάλλος συνταγματάρχης Κάρολος Φαβιέρος με τακτικό στρατό αποβιβάστηκε στη Χίο. Δυνάμωσε η επαναστατική δραστηριότητα στην Κρήτη, ενώ πόλεις και χωριά της Στερεάς Ελλάδας, όπως η Θήβα, η Λιβαδιά, η Άμφισσα, το Καρπενήσι ακόμη και το ίδιο το Μεσολόγγι, απελευθερώθηκαν από τον Δημήτριο Υψηλάντη, τον Κίτσο Τζαβέλα και άλλους οπλαρχηγούς.

Οι νίκες του ελληνικού στρατού καθώς και η προσπάθεια του Καποδίστρια να μη δυσαρεστήσει καμιά από τις Μεγάλες Δυνάμεις, βοήθησαν στη διεύρυνση των συνόρων του ελληνικού κράτους. Καθώς ανα-

μενόταν να φτάσουν στην Πελοπόννησο Γάλλοι στρατιώτες για ν' αποχωρήσουν τα αιγυπτιακά στρατεύματα, ο Κυβερνήτης έστειλε πολεμικά πλοία στον Αμβρακικό κόλπο, ώστε να συμπεριληφθεί και η περιοχή αυτή στα όρια του νέου κράτους.

Η Υψηλή Πύλη, από την πλευρά της, κρατούσε αδιάλλακτη στάση απορρίπτοντας κάθε συζήτηση για αυτονομία ή ανεξαρτησία της Ελλάδας. Ωστόσο, η ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον Ρωσοτουρκικό Πόλεμο του 1828-1829 ανάγκασε τον Σουλτάνο να δεχτεί να αρχίσουν διαπραγματεύσεις. Οι Άγγλοι και οι Γάλλοι, για να περιορίσουν τις επιδιώξεις της Ρωσίας και την αυξημένη επιρροή της στους επαναστατημένους Έλληνες, πρότειναν την ανεξαρτησία της Ελλάδας.

Έτσι, τον Φεβρουάριο του 1830 υπογράφηκε στο Λονδίνο από τις τρεις συμμαχικές Δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) η πολιτική ανεξαρτησία της Ελλάδας, με τα σύνορά της στη γραμμή Αχελώου – Σπερχειού ποταμού. Δυο χρόνια αργότερα, το 1832, τα σύνορα του ελληνικού κράτους διευρύνθηκαν στη γραμμή Αμβρακικού κόλπου – Παγασητικού κόλπου. Τα νέα σύνορα αναγνωρίστηκαν και από την Υψηλή Πύλη. Έπειτα από δέκα χρόνια συγκρούσεων η ύπαρξη ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, αναγνωρισμένου από τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, ήταν πλέον γεγονός.

Γλωσσάρι

Αδιάλλακτος: Ανένδοτος, άκαμπτος, αυτός που αρνείται κάθε συμβιβασμό.

Αυτονομία: Η διακυβέρνηση μιας χώρας ή μιας περιοχής με δικούς της νόμους, χωρίς ξένες επιρροές και επεμβάσεις. Η αυτονομία συνήθως συνδέεται με οικονομικά ανταλλάγματα.

Αυτόνομο κράτος: Αυτοδιοικούμενο και αυτοτελές, αλλά εξαρτώμενο σε κάποιο βαθμό από άλλο κράτος.

Ανεξάρτητο κράτος: Ελεύθερο, που δεν εξαρτάται από κανέναν.

Οι πηγές αφηγούνται...

1.Ο χαρακτήρας της Επανάστασης «Η επανάστασις η εδική μας δεν ομοιάζει με καμμιάν απ' όσας γίνονται την σήμερον εις την Ευ-

ρώπην. Της Ευρώπης αι επανα-
στάσεις εναντίον των διοικήσεων
των είναι εμφύλιος πόλεμος. Ο
εδικός μας πόλεμος ήτον ο πλέον
δίκαιος, ήτον έθνος με άλλο
έθνος... Ούτε ο Σουλτάνος ηθέλησε
ποτέ να θεωρήση τον ελληνικόν
λαόν ως λαόν, αλλ' ως σκλάβους». **Κολοκοτρώνη Απομνημονεύματα,
Καταγραφή Γ. Τερτσέτη, επιμέλεια
Τάσος Βουρνάς, Αθήνα 1983, σ.
178.**

2. Η πατρίδα «Αφού τελείωσε ο
ζωγράφος από τα κάδρα, έστρωσα
ένα μέρος του περιβολιού μου με
άσπρα και μαύρα πετραδάκια της
θάλασσας. Ζωγράφισα πρώτα έ-
ναν κύκλο τριγυρισμένο από λόγ-
χες. Αυτός ο κύκλος ήταν η πα-
τρίδα, που ήταν τριγυρισμένη με
τις λόγχες της τυραννίας τόσους

αιώνες. Πιο κάτω ζωγράφισα ένα σκυλί. Είναι ο πιστός ο Έλληνας που προστάτευε την ελευθερία της πατρίδας του τόσους αιώνες νηστικός και γυμνός στα χάνια, όπως εκείνο το καλό σκυλί που φυλάει τα πρόβατα από το λύκο. Πιο κάτω είναι δύο τραγόπουλα και πολεμούν. Έτσι έμαθαν να πολεμούν και οι Έλληνες για να ελευθερώσουν την πατρίδα τους. Πιο κάτω είναι μία ελαφίνα και βυζαίνει το ελαφάκι της. Όταν έχουμε ομόνοια, έτσι μας βυζαίνει κι εμάς η πατρίδα μας».

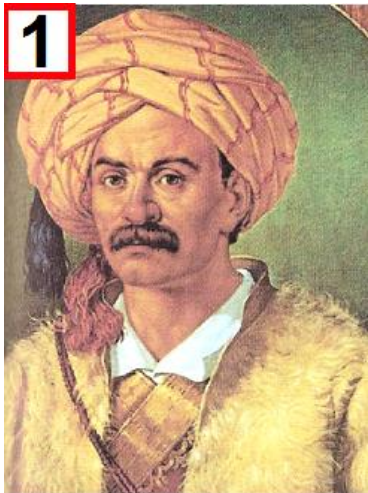
Μακρυγιάννη, Απομνημονεύματα, σσ. 411-412. (Απόδοση στα νέα ελληνικά)

Ματιά στο παρελθόν Επαναστάσεις στην Ευρώπη

Το 1830 ήταν μια χρονιά σημαντικών εξελίξεων, όχι μόνο σε ελληνικό αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τον Ιούλιο στη Γαλλία ο λαός ξεσηκώθηκε λόγω της βαθύτατης οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής κρίσης. Οι μνήμες της Γαλλικής Επανάστασης του 1789 ξύπνησαν και οδήγησαν σε κάθεστωτική αλλαγή και σε δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις. Ο απόηχος της επανάστασης στο Παρίσι έφτασε σε πολλά σημεία της Ευρώπης. Την ίδια χρονιά η Σερβία κέρδισε την αυτονομία της.

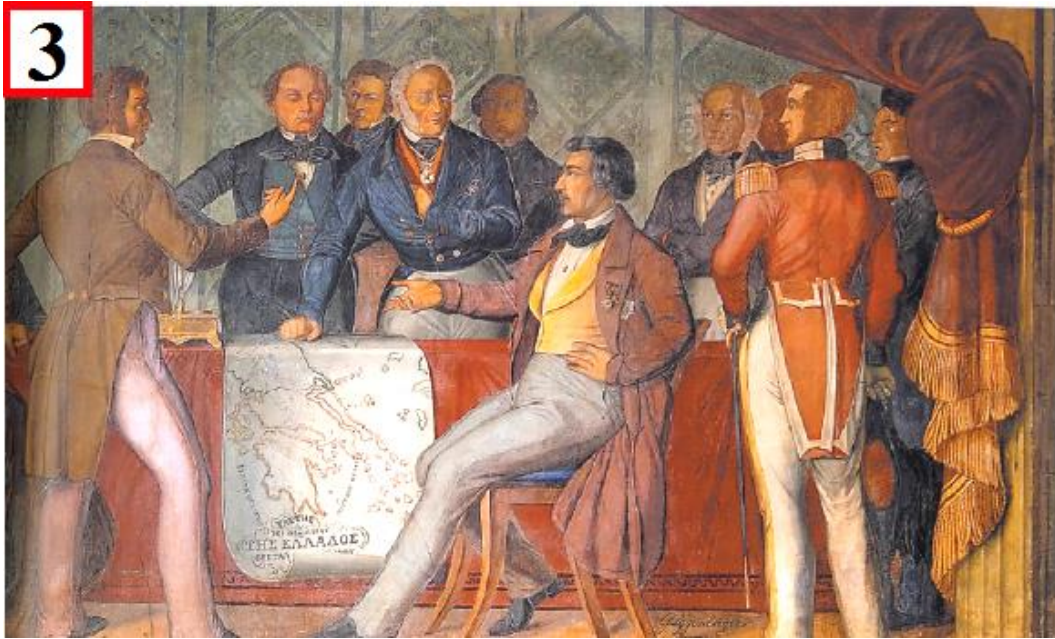
Ευγένιος Ντελακρουά, Η Ελευθερία οδηγεί το λαό, Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

▲
**Ο Γάλλος
συνταγμα-
τάρχης Κά-
ρολος Φα-
βιέρρος**

▲
**Το Ναύπλιο την εποχή
της Απελευθέρωσης,
γερμανική λιθογραφία,
Αθήνα, Μουσείο της Ι-
στορικής και Εθνολο-
γικής Εταιρείας**

3 Η Συνθήκη του Λονδίνου. Αίθουσα των Τροπαίων, Βουλή των Ελλήνων

Ερωτήματα

- Ποιες ήταν οι περιοχές που συμπεριλαμβάνονταν στο πρώτο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος; Θα σας βοηθήσει και ο χάρτης.
- Ποιος ήταν ο χαρακτήρας της ελληνικής Επανάστασης σύμφωνα με τον Κολοκοτρώνη; (Πηγή 1)

ΤΡΙΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η Μεγάλη Επανάσταση (1821-1830)

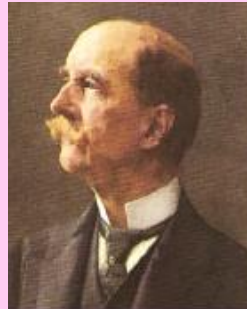
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

- Η ελληνική Επανάσταση οργανώθηκε από τη Φιλική Εταιρεία.
- Η Επανάσταση ξεκίνησε από τις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες τον Φεβρουάριο του 1821 και σύντομα διαδόθηκε στη Νότια Ελλάδα.
- Οι επαναστατημένοι Έλληνες πέτυχαν σπουδαίες νίκες έναντι των Τούρκων, ιδιαίτερα τα πρώτα δύο χρόνια της Επανάστασης.
- Η Επανάσταση συγκίνησε πολλούς μορφωμένους ανθρώπους σ' όλο τον κόσμο. Δημιουργήθηκε, έτσι, το κίνημα του Φιλελληνισμού

- Η Επανάσταση είναι γεμάτη από στιγμές ηρωισμού και αυτοθυσίας. Κατά τη διάρκειά της αναδείχθηκαν σπουδαίοι ήρωες της ελληνικής Ιστορίας.
- Ταυτόχρονα με τις μάχες, οι Έλληνες φρόντισαν και για την πολιτική οργάνωση τους, πραγματοποιώντας Εθνοσυνελεύσεις και ψηφίζοντας Συντάγματα.
- Η πορεία της Επανάστασης επηρεάστηκε και από τη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής, οι οποίες στην αρχή ήταν αρνητικές απέναντι στους Έλληνες, ενώ αργότερα έδειξαν πιο ευνοϊκή διάθεση.
- Η Επανάσταση έφτασε στο τέλος της το 1830. Η Ελλάδα κέρδισε την ανεξαρτησία της, με περιορισμένα όμως σύνορα.

ΕΝΟΤΗΤΑ

Η Ελλάδα στον 19ο αιώνα

Τέταρτη Ενότητα

Η Ελλάδα στον 19ο αιώνα

Προσωποποίηση της Ελλάδας, τοιχογραφία, Αθήνα, Μέγαρο Βουλής, Αίθουσα Ελευθερίου Βενιζέλου

Εισαγωγή

Η συγκρότηση του ελληνικού κράτους, το 1830, ήταν κορυφαίο ιστορικό γεγονός για τους Έλληνες. Το νεοσύστατο ελληνικό κράτος έπρε-

πε να οργανωθεί κατά τα πρότυπα των προηγμένων κρατών της Δυτικής Ευρώπης, να αποκτήσει αξιόλογη εκπαίδευση, ισχυρό στρατό και υγιή οικονομία. Ταυτόχρονα είχε να αντιμετωπίσει το ζήτημα των Ελλήνων που ζούσαν ακόμη έξω από τα σύνορά του.

Η τέταρτη ενότητα αποτελείται από έξι κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η βασιλεία του Όθωνα - ο Ιωάννης Κωλέττης

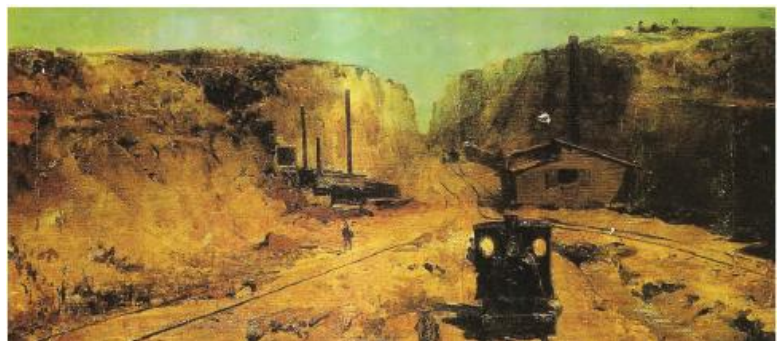
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η βασιλεία του Γεωργίου Α' - ο Χαρίλαος Τρικούπης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Επαναστατικά κινήματα στη Μακεδονία και την Κρήτη

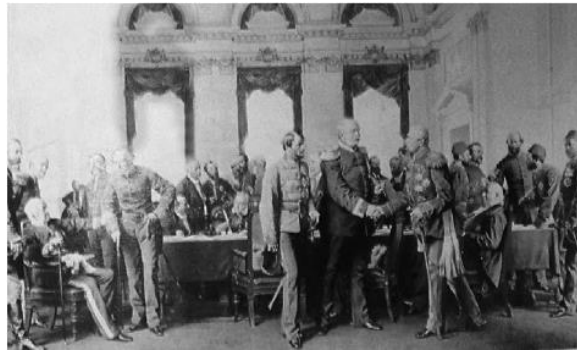
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Η Ελλάδα στα τέλη του 19ου αιώνα

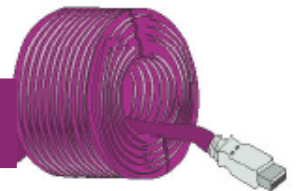
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Η Θράκη, η Μικρά Ασία και ο Πόντος, ακμαία ελληνικά κέντρα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Η κρίση στα Βαλκάνια

19ος αιώνας

1830: Η Ελλάδα γίνεται ανεξάρτητο κράτος

1832: Ο Όθωνας εκλέγεται βασιλιάς της Ελλάδας

1863: Ο Γεώργιος Α' εκλέγεται βασιλιάς των Ελλήνων

1878: Η Σερβία, η Ρουμανία και το Μαυροβούνιο γίνονται ανεξάρτητα

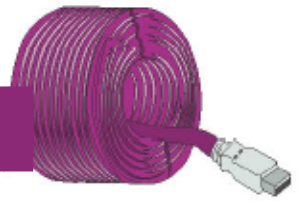
Κεφάλαιο 1

Η βασιλεία του Όθωνα - ο Ιωάννης Κωλέττης

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια επιλέχθηκε από τις Μεγάλες Δυνάμεις ως βασιλιάς της Ελλάδας ο νεαρός Βαυαρός πρίγκιπας Όθωνας, ο οποίος βασίλευσε έως το 1862. Το 1844 ο Όθωνας υποχρεώθηκε να παραχωρήσει Σύνταγμα. Την ίδια χρονιά ο Ιωάννης Κωλέττης ανέλαβε πρωθυπουργός της χώρας.

Ο Όθωνας ►

1832: Ο Όθωνας εκλέγεται βασιλιάς της Ελλάδας

1835: Ενηλικίωση Όθωνα

3 Σεπτεμβρίου 1843: Κίνημα για παραχώρηση Συντάγματος

1862: Ο Όθωνας φεύγει από την Ελλάδα

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια, η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία επέλεξαν το 1832 για το αξίωμα του βασιλιά της Ελλάδας τον 17χρονο πρίγκιπα Όθωνα, γιο του βασιλιά της Βαυαρίας Λουδοβίκου. Οι τρεις Μεγάλες Δυνάμεις εγγυήθηκαν επίσης για το πολίτευμα της χώρας, την ανεξαρτησία της και τα σύνορά της. Ο νεαρός βασιλιάς έφτασε στην Ελλάδα τον Ιανουάριο

του 1833. Επειδή όμως δεν είχε ενηλικιωθεί ακόμα, ανέλαβαν τη διακυβέρνηση για δυο χρόνια τρεις συμπατριώτες του, οι οποίοι αποτέλεσαν τη λεγόμενη Αντιβασιλεία.

Οι Βαυαροί, με τον ερχομό τους στην Ελλάδα, πήραν δραστικά μέτρα για την ανασυγκρότηση του κράτους. Προσπάθησαν να οργανώσουν τη διοίκηση, τη δικαιοσύνη και το εκπαιδευτικό σύστημα, να ενδυναμώσουν την οικονομία και να κατοχυρώσουν την πρόσφατη ανεξαρτησία. Το ελληνικό κράτος χωρίστηκε σε νόμους, επαρχίες και δήμους ενώ η πρωτεύουσα μεταφέρθηκε τον Δεκέμβριο του 1834 από το Ναύπλιο στην Αθήνα. Ιδρύθηκαν σχολεία για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης (Δημοτικά, Ελληνικά και Γυμνάσια), Διδασκαλείο καθώς και

Πανεπιστήμιο στην Αθήνα, που άρχισε να λειτουργεί το 1837.

Ο στρατός στελεχώθηκε και με Βαυαρούς αξιωματικούς και η Εκκλησία της Ελλάδας ανακηρύχθηκε αυτοκέφαλη, δηλαδή ανεξάρτητη διοικητικά από το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης.

Οι σχέσεις του ελληνικού κράτους με την Υψηλή Πύλη διαταράσσονταν από το ζήτημα των υπόδουλων Ελλήνων, που ζούσαν έξω από τα σύνορά του. Παρά τις δυσκολίες, το 1855 υπογράφηκε η πρώτη εμπορική και ναυτιλιακή συμφωνία μεταξύ Ελλήνων και Οθωμανών Τούρκων.

Την εποχή της βασιλείας του Όθωνα δόθηκε βαρύτητα στην οργάνωση της διοίκησης και σε θέματα ασφάλειας και οικονομίας. Ωστόσο, ο τρόπος διακυβέρνησης καθώς και

πολλές βασιλικές αποφάσεις δημιούργησαν δυσαρέσκεια. Τα εθνικά κτήματα δεν δόθηκαν στους αγρότες και τους ακτήμονες, οι περισσότεροι από τους αγωνιστές του 1821 παραμερίστηκαν ενώ η ληστεία στην ύπαιθρο μεγάλωνε την ανασφάλεια και την αναταραχή.

Η λαϊκή δυσαρέσκεια κατά του Όθωνα οδήγησε στην οργάνωση επαναστατικού κινήματος, που είχε σκοπό να τον εξαναγκάσει να παραχωρήσει Σύνταγμα. Το κίνημα εκδηλώθηκε στις 3 Σεπτεμβρίου του 1843. Μονάδες του στρατού, με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Δημήτριο Καλλέργη και τον αγωνιστή του 1821 Ιωάννη Μακρυγιάννη, περικύκλωσαν μαζί με πλήθος λαού τα ανάκτορα (στη σημερινή πλατεία Συντάγματος) ζητώντας Σύνταγμα. Τον επόμενο χρόνο ψηφίστηκε Σύ-

νταγμα και το πολίτευμα της χώρας μεταβλήθηκε από απόλυτη μοναρχία σε συνταγματική μοναρχία.

Στα επόμενα χρόνια οι αντιδράσεις κατά της βασιλείας του Όθωνα δε σταμάτησαν. Το φθινόπωρο του 1862 ξέσπασαν επαναστατικά κινήματα σε διάφορες περιοχές της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας. Ο Όθωνας έχασε το θρόνο του και μαζί με τη βασίλισσα Αμαλία επέστρεψε στην πατρίδα του, τη Βαυαρία.

Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Όθωνα διαδόθηκε η «Μεγάλη Ιδέα», δηλαδή η επέκταση των συνόρων του ελληνικού κράτους και η απελευθέρωση των υπόδουλων Ελλήνων που εξακολουθούσαν να ζουν κυρίως στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Εμπνευστής της «Μεγάλης Ιδέας» και ένας από τους θερ-

μούς υποστηρικτές της στάθηκε ο Ιωάννης Κωλέττης. Ο Κωλέττης ήταν υπουργός των Εσωτερικών της ελληνικής επαναστατικής Κυβέρνησης και αργότερα σύμβουλος του Καποδίστρια. Το 1844 ανέλαβε πρωθυπουργός της χώρας μέχρι τον θάνατο του, το 1847. Υποστηρικτής της «Μεγάλης Ιδέας» ήταν και ο ίδιος ο βασιλιάς Όθωνας.

Γλωσσάρι

Βαυαρία: Περιοχή της Γερμανίας.

Ανασυγκρότηση: Αναδιοργάνωση.

Εκπαιδευτικό σύστημα: Ο τρόπος οργάνωσης της εκπαίδευσης ενός κράτους.

Δημοτικά σχολεία: Σχολεία της στοιχειώδους (πρωτοβάθμιας) εκπαίδευσης.

Ελληνικά σχολεία: Παλιός τύπος σχολείων μεταξύ Δημοτικού και Γυμνασίου.

Διδασκαλείο: Σχολείο εκπαίδευσης δασκάλων.

Εθνικά κτήματα: Τα κτήματα που ανήκαν στο ελληνικό κράτος.

Ακτήμονας: Αυτός που δεν έχει κτηματική περιουσία.

 ✎ Οι πηγές αφηγούνται...

1. Η ενδυμασία των κατοίκων της Αθήνας

«Όλοι οι Έλληνες, όποιας τάξης και όποιας καταγωγής κι αν είναι, ξυρίζουν τα μάγουλα και το πηγούνι και κρατούν το μουστακάκι. Όταν πενθούν αφήνουν γένια. Οι κομποί, που έχουν φαβορίτες κατά τη μόδα της Ευρώπης, στραβοκοιτάζονται από τους καλούς πολίτες. Μέσα στις συνήθειες των παλικαριών είναι να σφίγγουν υπερβολικά τη μέση. Οι άνδρες είναι που φοράνε κορσέ... Οι Αθηναίες φορά-

νε μια μεταξωτή ή τσίτινη φούστα, ανάλογα με την τάξη τους, με μια βελούδινη ζακέτα ανοιχτή μπροστά. Φοράνε το κόκκινο φεσάκι στραβά, για να πέφτει στο αυτί και, τις περισσότερες φορές, περιορίζονται να τυλίγουν γύρω από το κεφάλι τους μια χοντρή πλεξούδα των μαλλιών τους, στριμμένη με ένα φουλάρι».

Έντμοντ Αμπού, Η Ελλάδα του Όθωνος, πρόλογος, επιμέλεια και σχολιασμός Τάσος Βουρνάς, Αθήνα, χχ., σσ. 54-55.

2. Η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου

«Μη μολύνετε την Τρίτην Σεπτεμβρίου. Η Τρίτη Σεπτεμβρίου δεν είναι κτήμα ολίγων. Εμείς οι γράφοντες την προετοιμάσαμε· ο στρατός της πρωτεύουσας την ε-

**νήργησεν· ο εν αυτή λαός τη συνέ-
δραμε· το έθνος όλον την εστήρι-
ξεν· μη μολύνετε την Τρίτην Σε-
πτεμβρίου είναι το αξιολογώτερον
συμβάν του δεκάτου ενάτου αιώ-
νος».**

**Αλέξανδρος Σούτσος, Η μεταβολή
της Τρίτης Σεπτεμβρίου, Αθήνα
1844, σ. 56.**

**3. Ο Ιωάννης Κωλέττης θέτει τις
βάσεις της «Μεγάλης Ιδέας»
(απόδοση στα νέα ελληνικά)
«Λόγω της γεωγραφικής της θέ-
σης, η Ελλάδα αποτελεί το κέντρο
της Ευρώπης. Όρθια και έχοντας
στα δεξιά της την Ανατολή και στα
αριστερά της τη Δύση, προορίζεται
να φωτίσει με την πτώση της τη
Δύση και με την αναγέννησή της
την Ανατολή. Τον πρώτο προορι-**

σμό τον εκπλήρωσαν οι πρόγονοι μας, ο δεύτερος πρέπει να εκπληρωθεί από εμάς. Στο πνεύμα του όρκου αυτού και της μεγάλης αυτής ιδέας, είδα πάντοτε τους πληρεξουσίους του έθνους να συνέρχονται για να αποφασίσουν όχι πλέον για την τύχη της Ελλάδας αλλά για την τύχη της ελληνικής φυλής. Πόσο θα ήθελα να ήταν παρόντες σήμερα εδώ οι Γερμανοί, οι Ζαΐμηδες, οι Κολοκοτρώνηδες, οι αλλοτινοί πληρεξούσιοι της Εθνοσυνέλευσης και εκείνοι που πήραν τα όπλα για τον κοινό αυτό σκοπό, για να συμφωνήσουν μαζί πόσο απομακρυνθήκαμε από τη μεγάλη εκείνη ιδέα της πατρίδας, την οποία είδαμε για πρώτη φορά να εκφράζεται στο τραγούδι του Ρήγα. Με ένα πνεύμα τότε ενωμένοι, όσοι ονομαζόμαστε Έλληνες, πετύχαμε

εν μέρει το σκοπό μας. Τώρα όμως εμείς, οι οποίοι κρατώντας στο ένα χέρι τη σημαία της θρησκείας και στο άλλο τη σημαία της ελευθερίας κοπιάσαμε για πολλά έτη για την απελευθέρωση όλων των ομόδοξων χριστιανών, ασχολούμαστε με μάταιες διακρίσεις Ελλήνων και Ελλήνων, χριστιανών και χριστιανών».

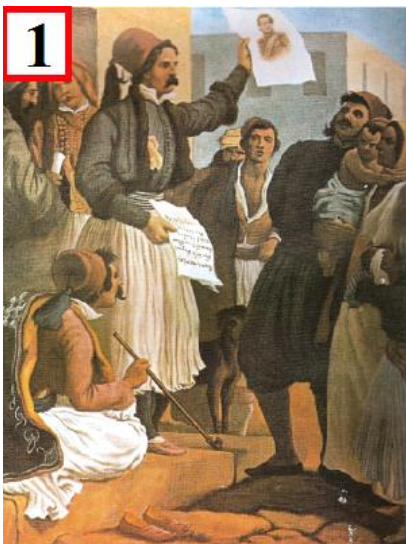
Η της Τρίτης Σεπτεμβρίου εν Αθήναις Εθνική Συνέλευσις. Πρακτικά, Αθήνα, σσ. 190-191.

 Ματιά στο παρελθόν

Η Βουλή των Ελλήνων και ο Άγνωστος Στρατιώτης

Το κτίριο, στο οποίο στεγάζεται σήμερα η Βουλή των Ελλήνων, ήταν αρχικά το ανάκτορο του βασιλιά Όθωνα. Χτίστηκε την περίοδο 1836-1843. Το 1929 ο τότε πρωθυ-

πουργός Ελευθέριος Βενιζέλος αποφάσισε να στεγασθεί εκεί το Ελληνικό Κοινοβούλιο. Ένα χρόνο νωρίτερα ανεγέρθηκε μπροστά από το Κοινοβούλιο, σε σχέδια του αρχιτέκτονα Αδριανού Λαζαρίδη, το Μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτου, ο πιο ιερός τόπος του ελληνικού κράτους προς τιμήν όσων έχασαν τη ζωή τους στους αγώνες για την ελευθερία.

1

Η ανακοίνωση της εκλογής του Όθωνα στον ελληνικό θρόνο, έργο του Πέτερ φον Ες, Αθήνα, Εθνική Βιβλιοθήκη

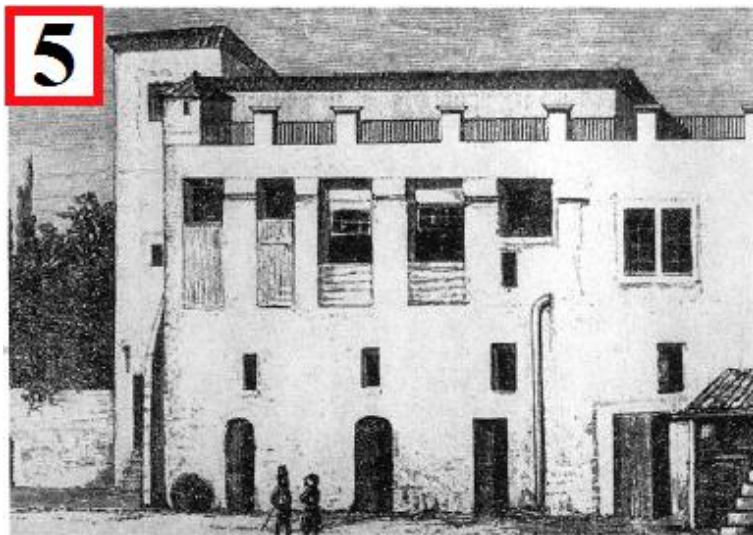
2
Ο Ιωάννης
Κωλέπτης

3
Ο βασιλιάς
Όθωνας

4
Η βασίλισ-
σα Αμαλία

5
Προσχέδιο της πρόσοψης του πρώ-
του ελληνικού Πανεπιστημίου στην
Αθήνα

Λαϊκή λιθογραφία με το εξεγερμένο πλήθος την 3η Σεπτεμβρίου 1843, Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη

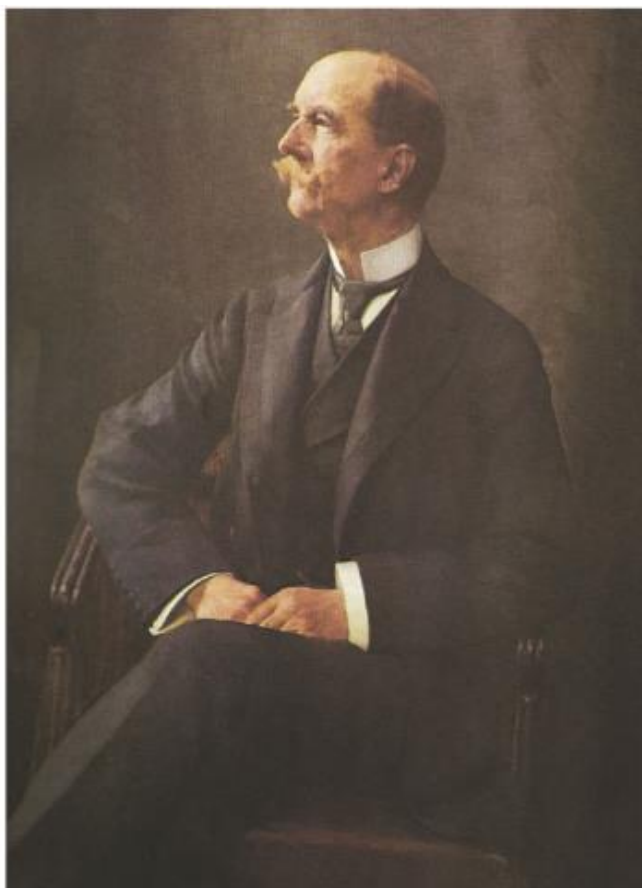
👉 Ερωτήματα

- Για ποιους λόγους πραγματοποιήθηκε η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 και ποιο ήταν το αποτέλεσμα της;
- Ποιο ήταν το περιεχόμενο της «Μεγάλης Ιδέας»; Θα σας βοηθήσει η Πηγή 3.

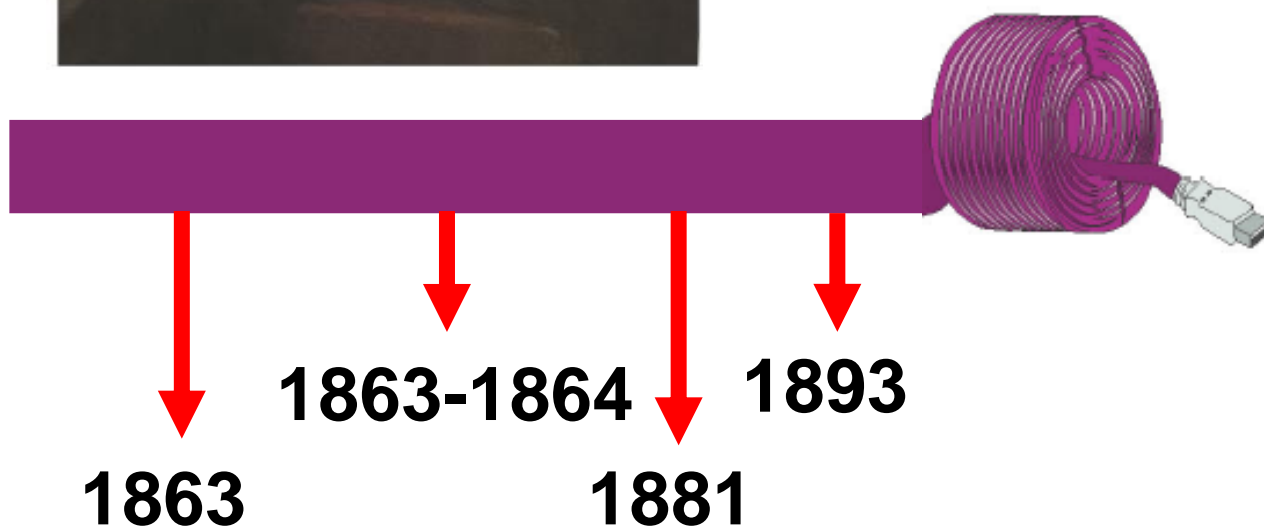
Κεφάλαιο 2

Η βασιλεία του Γεωργίου Α' - ο Χαρίλαος Τρικούπης

Μετά την απομάκρυνση του Όθωνα, νέος βασιλιάς της Ελλάδας επιλέχθηκε από τις Μεγάλες Δυνάμεις ο Δανός πρίγκιπας Γεώργιος, ο οποίος κυβέρνησε τη χώρα για μισό περίπου αιώνα. Από τους πιο δραστήριους πρωθυπουργούς, με τους οποίους συνεργάστηκε, ήταν ο Χαρίλαος Τρικούπης

◀ Ο βασιλιάς
Γεώργιος Α',
Αθήνα, Εθνι-
κό Ιστορικό
Μουσείο

1863: Ο Γεώργιος Α' εκλέγεται βασιλιάς των Ελλήνων

1863-1864: Τα Επτάνησα παραχωρούνται στην Ελλάδα

1881: Ενσωμάτωση Θεσσαλίας στην Ελλάδα

1893: Η Ελλάδα κηρύσσει πτώχευση

Η απομάκρυνση του Όθωνα οδήγησε στην εκλογή του Δανου πρίγκιπα Γεωργίου, ο οποίος ανακηρύχθηκε βασιλιάς των Ελλήνων (1863). Την ίδια χρονιά οι Άγγλοι παραχώρησαν τα Επτάνησα στην Ελλάδα, ως δώρο στο νέο βασιλιά.

Ο Γεώργιος Α' βασίλευσε για πενήντα περίπου χρόνια. Στη διάρκεια της βασιλείας του κατέβαλε προσπάθειες για τον εκσυγχρονισμό της χώρας και την εδαφική της επέκταση. Το 1864 ψηφίστηκε νέο, πιο δημοκρατικό Σύνταγμα που περιόριζε ακόμη περισσότερο την εξου-

σία του βασιλιά και αναγνώριζε για την Ελλάδα το πολίτευμα της βασιλευομένης δημοκρατίας. Επίσης την εποχή αυτή, εκτός από τα Επτάνησα, ενσωματώθηκε στο ελληνικό κράτος η Θεσσαλία (1881) καθώς και ο σημερινός νομός της Άρτας, με αποτέλεσμα να αυξηθεί ο πληθυσμός αλλά και οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις.

Για την προσάρτηση του νομού της Άρτας στην Ελλάδα συνέβαλε αποφασιστικά ο Χαρίλαος Τρικούπης. Ο Τρικούπης, που ήταν νομικός και διπλωμάτης, διετέλεσε υπουργός και αργότερα πρωθυπουργός της χώρας. Γνωρίζοντας καλά τις περιορισμένες δυνατότητες του ελληνικού κράτους, δεν ενθάρρυνε τα ένοπλα επαναστατικά κινήματα στις περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που κατοικού-

σαν υπόδουλοι Έλληνες. Αντί γι' αυτό, προτίμησε να τονώσει την ελληνικότητα των αλύτρωτων περιοχών ιδρύοντας σχολεία και εκκλησίες. Ο Τρικούπης ενίσχυσε τη δημοκρατία και ασχολήθηκε κυρίως με την οργάνωση του κράτους. Τις περιόδους της πρωθυπουργίας του πραγματοποίησε σημαντικά έργα για τον εκσυγχρονισμό της χώρας, όπως η διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου και η αποξήρανση της λίμνης Κωπαΐδας, παίρνοντας δάνεια και από το εξωτερικό. Παράλληλα, βελτίωσε τις συγκοινωνίες με την κατασκευή οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου.

Καθώς όμως η Ελλάδα είχε δανειστεί μεγάλα ποσά και οι φόροι δεν συλλέγονταν σωστά, τα έξοδα του κράτους ήταν περισσότερα από τα έσοδα. Το 1893 ο Τρικούπης κή-

ρυξε πτώχευση και λίγο αργότερα η χώρα δέχτηκε Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο, προκειμένου να πληρωθεί το υπέρογκο δημόσιο χρέος της.

Γλωσσάρι

Αλύτρωτες περιοχές: Οι περιοχές που δεν απελευθερώθηκαν και έμειναν έξω από τα σύνορα του ελληνικού κράτους. Οι πληθυσμοί των περιοχών αυτών ονομάζονται «αλύτρωτοι» και το ζήτημα «αλυτρωτισμός».

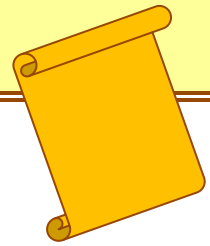
Λίμνη Κωπαΐδα: Μεγάλη λίμνη στην περιοχή της Στερεάς Ελλάδας. Με την αποξήρανσή της δημιουργήθηκαν πολλά καλλιεργήσιμα εδάφη, ενώ καταπολεμήθηκε και η αρρώστια της ελονοσίας που ταλαιπωρούσε τους κατοίκους.

Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος: Έλεγχος της οικονομίας της χώρας από διεθνή Επιτροπή.

Υπέρογκος: Πάρα πολύ μεγάλος, υπέρμετρος.

Οι πηγές αφηγούνται...

1. Ψήφισμα της Βουλής των Επτανήσων (απόδοση στα νέα ελληνικά) «Τα νησιά Κέρκυρα, Κεφαλονιά, Ζάκυνθος, Λευκάδα, Ιθάκη, Κύθηρα, Παξοί να ενωθούν με το Βασίλειο της Ελλάδας και να αποτελούν για πάντα αναπόσπαστο μέρος του σε μια αδιαίρετη πολιτεία υπό τη συνταγματική βασιλεία Βασιλιά των Ελλήνων Γεωργίου Α' και των διαδόχων του. Κέρκυρα, 23 Σεπτεμβρίου 1863».

Χαρίλαος Τρικούπης. Η ζωή και το έργο του, τόμ. 1, Έκδοση της Βουλής των Ελλήνων, επιμέλεια Αικατερίνη Φλεριανού, Αθήνα 1999, σ. 203.

2. Ο Ισθμός της Κορίνθου «Η διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου, η οποία έχει ήδη εξασφαλισθεί, θα χρησιμεύσει ως μέσο κατάδειξης και πραγμάτωσης της ναυτικής υπεροχής των Ελλήνων. Οι περισσότεροι αξιόπιστες στατιστικές απόδεικνύουν σε όλους την αλήθεια αυτή... Τα κέρδη της διώρυγας της Κορίνθου θα υπερβούν, συγκριτικά, τα αντίστοιχα της διώρυγας του Σουέζ και θα αποτελούν μια από τις σημαντικότερες οικονομικές δραστηριότητες της εποχής».

Άρθρο της εφημερίδας Παλιγγενεσία, 28 Ιουνίου 1890, το οποίο περιέχεται στην έκδοση της Βουλής των Ελλήνων, Χαρίλαος Τρικούπης. Η ζωή και το έργο του, τόμ. 1, επιμέλεια Αικατερίνη Φλεριανού, Αθήνα 1999, σ. 740

Ματιά στο παρελθόν

Η βιομηχανική επανάσταση

Η περίοδος από το 1770 έως και τα τέλη του 19ου αιώνα χαρακτηρίζεται από σημαντικά τεχνικά και τεχνολογικά επιτεύγματα, ιδιαίτερα στη Δυτική Ευρώπη. Η Βιομηχανική Επανάσταση, όπως αποκαλούνται οι εξελίξεις αυτές, διακρίνεται σε δύο φάσεις. Κατά την πρώτη περίοδο, που φτάνει έως το 1830, οι μηχανές από ατμό αποτέλεσαν τη βάση της ανάπτυξης. Η ανάπτυξη της κλωστοϋφαντουργίας και η επέκταση του σιδηροδρομικού δικτύου αποτελούν τον καθρέπτη της νέας εποχής. Στη δεύτερη περίοδο, μετά το 1850, η εφεύρεση συνθετικών υλικών συνέβαλε στην περαιτέρω ανάπτυξη. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από τη χρήση του πλαστικού, του πετρελαίου και του ηλεκτρι-

σμού. Όμως η Βιομηχανική Εποχή είχε και θλιβερές συνέπειες, όπως οι άσχημες συνθήκες διαβίωσης στις μεγάλες πόλεις και η εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας.

1

◀ Η παραχώρηση των Επτανήσων στην Ελλάδα, έγχρωμη λαϊκή λιθογραφία

2

3

▶ Κωνσταντίνος Βολανάκης, Η διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου, Αθήνα, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος

▲ Γελοιογραφίες που απεικονίζουν τον Τρικούπη να αγωνίζεται για την εξεύρεση δανείου (αριστερά) και να πνίγεται στη θάλασσα της λαϊκής κατακραυγής (δεξιά)

👉 Ερωτήματα

- Πώς χαρακτηρίζετε την πολιτική του Τρικούπη και γιατί;
- Με βάση την Πηγή 2, ποια ήταν τα προσδοκώμενα οφέλη από τη διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου;

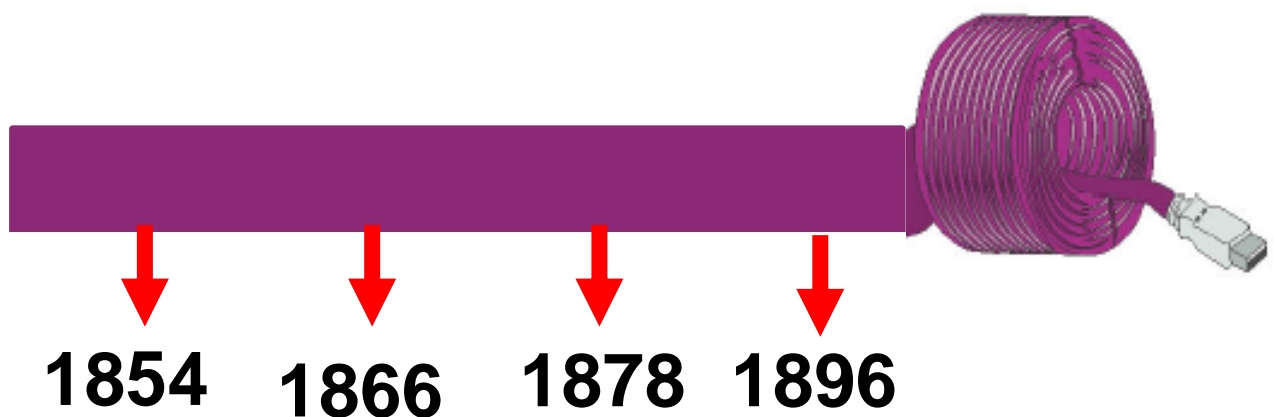
Κεφάλαιο 3

Επαναστατικά κινήματα στη Μακεδονία και την Κρήτη

Μετά τη συγκρότηση του ελληνικού κράτους, στις περιοχές που έμειναν έξω από τα σύνορά του συνεχίστηκαν τα επαναστατικά κινήματα, με σκοπό την απελευθέρωσή τους από την οθωμανική κυριαρχία. Ιδιαίτερα στη **Μακεδονία** και στην **Κρήτη** οι επαναστατικές ενέργειες ήταν πολλές.

▲ Φανταστική απεικόνιση με τον Όθωνα και την Αμαλία να κατευθύνουν τις επαναστατικές ενέργειες των Ελλήνων

1854: Επанаστατικό κίνημα στη Μακεδονία

1866: Κρητική Επανάσταση Ολοκαύτωμα στο Αρκάδι

1878: Επανάσταση στο Λιτόχωρο

1896: Νέες εξεγέρσεις σε Κρήτη και Μακεδονία

Το 1854 οργανώθηκε στη Μακεδονία επанаστατικό κίνημα εναντίον των Οθωμανών, με τη συμμετοχή εθελοντών από την ελεύθερη Ελλάδα. Τη στρατολογία, τον εφοδιασμό και την αποστολή εθελοντών αναλάμβαναν συνήθως μυστικές εταιρείες από την ελεύθερη Ελλάδα, όπως η «Αδελφότης» και η «Εθνική Άμυνα», καθώς το ελληνικό κράτος υιοθετούσε επίσημα ουδέτερη στάση. Παλιοί και έμπειροι αγωνιστές, όπως ο Θεόδωρος Ζιάκας

και ο Τσάμης Καρατάσος, μαζί με ντόπιους Μακεδόνες πολέμησαν εναντίον των Τούρκων αλλά αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη Μακεδονία, ύστερα από μεσολάβηση των Μεγάλων Δυνάμεων και κάτω από την πίεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Μερικά χρόνια αργότερα, το 1878, Έλληνες επαναστάτες από την ελεύθερη Ελλάδα και τη Μακεδονία ξεσηκώθηκαν και κήρυξαν την ένωσή της με το ελληνικό κράτος. Ο λοχαγός Κοσμάς Δουμπιώτης αποβιβάστηκε στο Λιτόχωρο της Πιερίας με εθελοντές. Με τη βοήθεια του Επισκόπου Κίτρους Νικόλαου οι επαναστάτες αντιμετώπισαν πολυάριθμες τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις, αλλά τελικά ηττήθηκαν και διασκορπίστηκαν.

Παρόλο που η επανάσταση στη

Μακεδονία το 1878 απέτυχε, η ελληνική Κυβέρνηση την επικαλέστηκε στο Συνέδριο του Βερολίνου για να πείσει τις Μεγάλες Δυνάμεις να μην παραχωρήσουν την περιοχή στη Βουλγαρία, που την διεκδικούσε. Έτσι, η Μακεδονία παρέμεινε επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Παρακινημένη από την προσάρτηση των Επτανήσων στο ελληνικό κράτος, επαναστάτησε το 1866 η Κρήτη ζητώντας να ενωθεί με την Ελλάδα. Η Κρητική Επανάσταση κορυφώθηκε με το ολοκαύτωμα στο Αρκάδι. Στη μονή Αρκαδίου, κοντά στο Ρέθυμνο, κλείστηκαν επαναστάτες για να αντιμετωπίσουν τα τουρκικά στρατεύματα. Εκεί κατέφυγαν και γυναικόπαιδα για να προστατευθούν. Οι πολιορκημένοι, για να μην αιχμαλωτιστούν από τους

Τούρκους, ανατινάχθηκαν το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου.

Το ολοκαύτωμα στο Αρκάδι σκόρπισε μεγάλη συγκίνηση στη Δυτική Ευρώπη. Ωστόσο, μετά από σύσκεψη των Μεγάλων Δυνάμεων, το ελληνικό κράτος αναγκάστηκε να μην υποστηρίξει επαναστατικά κινήματα εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά και να πληρώσει αποζημίωση στους Οθωμανούς.

Το 1896 η Μακεδονία και η Κρήτη εξεγέρθηκαν ταυτόχρονα αλλά οι πολεμικές επιχειρήσεις διακόπηκαν και πάλι, μετά από παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων. Ως αντάλλαγμα, ο Σουλτάνος υποχρεώθηκε να παραχωρήσει αυτονομία στην Κρήτη. Οι ένοπλοι αγώνες, αν και με καθυστέρηση, άρχισαν να δικαιώνονται.

Γλωσσάρι

Στρατολογία: Συγκέντρωση στρατευσίμων για κατάταξη τους στο στρατό.

Εταιρεία: Ομάδα ανθρώπων που συνεργάζονται για την πραγματοποίηση κοινού σκοπού.

Συνέδριο Βερολίνου: Πραγματοποιήθηκε το καλοκαίρι του 1878 αναφορικά με την τύχη των Βαλκανικών εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Οι πηγές αφηγούνται...

1. Απόψεις για τη δραστηριοποίηση της Ελλάδας έναντι των αλύτρωτων Ελλήνων (απόδοση στα ελληνικά)

«Η ελεύθερη Ελλάδα έχει ιερό καθήκον, το οποίο επιβάλλουν η κοινή καταγωγή, η γλώσσα, η θρησκεία, τα πολύχρονα πάθη και αυτή ακόμα

η αυτοσυντήρηση να φροντίζει για ολόκληρο τον Ελληνισμό, για τους στενότερους δεσμούς του, για την οργάνωσή του και τη θωράκισή του με όλες τις αρχές, σύμφωνα με τις οποίες κάθε ελεύθερο έθνος ζει, πολιτεύεται και ενεργεί».

Δήμος Θεσσαλονίκης, Επιστημονικό Συμπόσιο Χριστιανική Μακεδονία. Ο από Θεσσαλονίκης Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ Γ' ο Μεγαλοπρεπής, Θεσσαλονίκη 1994, σ. 133.

2. Διαμαρτυρία του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Στρώμνιτσας, 12 Μαρτίου 1878 (απόδοση στα νέα ελληνικά)

«Εμείς, φροντίζοντας για τους εαυτούς μας, ερχόμαστε να διακηρύξουμε μπροστά σε ολόκληρο τον πολιτισμένο κόσμο του παρόντος

και των επόμενων αιώνων ότι ως Μακεδόνες και απόγονοι των ευγενών εκείνων εκπολιτιστών της Ασίας, με κανένα τρόπο δεν θέλουμε ούτε δεχόμαστε να αποτελέσει η πατρίδα μας μέρος της Βουλγαρίας. Εμείς οι κάτοικοι της Στρώμνιτσας δεν θέλουμε να μπούμε κάτω από οιονδήποτε σλαβικό ζυγό, διότι είμαστε και θέλουμε να είμαστε Μακεδόνες και σταθερό μέλος της μεγάλης ελληνικής οικογένειας».

Ευάγγελου Κωφού, Η επανάστασις της Μακεδονίας κατά το 1878, Θεσσαλονίκη 1969, σσ. 317-318.

**3. Επιστολή του Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου προς τον Χαρίλαο Τρικούπη, 20 Μαΐου 1882 (απόδοση στα νέα ελληνικά)
«Είναι ανάγκη να ορίσουμε τι εννοούμε ελληνισμό στη Μακεδονία. Αν**

εννοούμε μόνο τους καθαρούς Έλληνες, χαθήκαμε. Όπως έχουν τώρα τα πράγματα, είναι ανάγκη ο επίσημος Ελληνισμός της Μακεδονίας να περιλάβει όλους όσους υπάγονται στην Ορθόδοξη Εκκλησία και οι οποίοι έχουν δικαίωμα στην πατρική προστασία. Και γι' αυτό ο πατριάρχης υποστηρίζει δημόσια τη θέση ότι είναι αρχηγός όχι μόνο των Ελλήνων αλλά και όλων των ορθοδόξων, θέση, που αφού διαδόθηκε στη Μακεδονία, ξεσήκωσε την οργή των προξένων και των πρακτόρων μας».

Χρήστος Καρδαράς, Ιωακείμ Γ' - Χαρίλαος Τρικούπης. Η αντιπαράθεση. Από την ανέκδοτη αλληλογραφία τον Οικουμενικού Πατριάρχη (1878-1884), Αθήνα 1998, σσ. 124-125.

 Ματιά στο παρελθόν

Ίδρυση του Ερυθρού Σταυρού

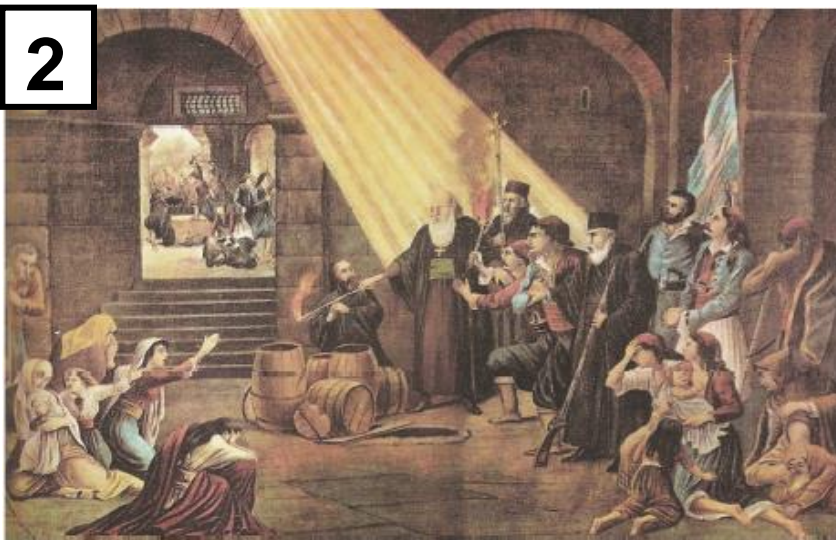
Τον Ιούνιο του 1859 ο Ελβετός Ερρίκος Ντυνάν βρέθηκε στο Σολφερίνο, μία κωμόπολη στη Βόρεια Ιταλία όπου είχε διεξαχθεί αιματηρή μάχη ανάμεσα στα αυστριακά και τα γαλλοϊταλικά στρατεύματα. Ο Ντυνάν για αρκετές μέρες ασχολήθηκε με την περίθαλψη των περίπου 9.000 τραυματιών που είχαν μείνει αβοήθητοι. Τis οδυνηρές εντυπώσεις του τις κατέγραψε σε σχετικό βιβλίο, το οποίο υπήρξε η αφορμή για τη δημιουργία του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού λίγα χρόνια αργότερα, το 1863.

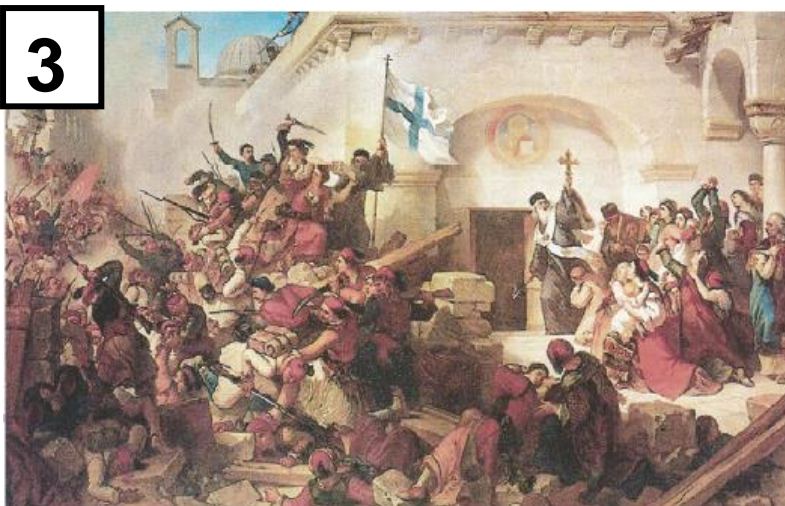
1

▲ Ο Λευκός Πύργος στη Θεσσαλονίκη, χαρακτηριστικό του 19ου αιώνα, Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

2

◀ Απεικόνιση της ανατίναξης της μονής Αρκαδίου (1866)

3

◀ Φανταστική απεικόνιση του αγώνα στο Αρκάδι, Αθήνα, Εθνική Πινακοθήκη

Μακεδόνες επαναστάτες το 1878

👉 Ερωτήματα

- Τι γνωρίζετε για το ολοκαύτωμα στο Αρκάδι το 1866 και την επανάσταση στο Λιτόχωρο το 1878;
- Με βάση τα κείμενα των πηγών και το εικονογραφικό υλικό, ποιες ομάδες Ελλήνων συμμετείχαν στις επαναστατικές ενέργειες στις αλύτρωτες περιοχές;

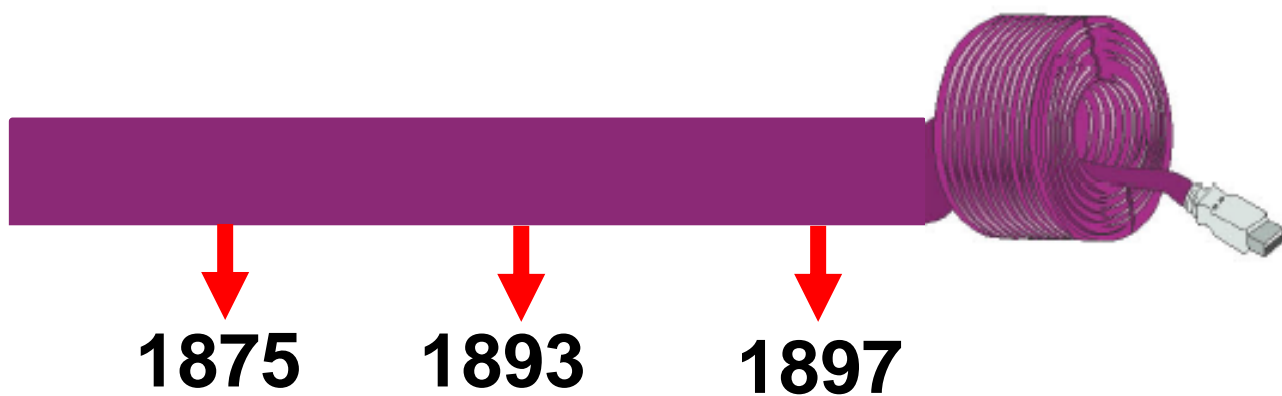
Κεφάλαιο 4

Η Ελλάδα στα τέλη του 19ου αιώνα

Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα η Ελλάδα κατέβαλλε προσπάθειες για να πλησιάσει το επίπεδο οργάνωσης των ανεπτυγμένων κρατών. Ωστόσο, πολλά εσωτερικά προβλήματα, όπως η ληστεία αλλά και η οικονομική κρίση, δημιούργησαν εμπόδια. Ο 19ος αιώνας τελείωσε με τον ατυχή Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897.

▲ Ζωγραφική αναπαράσταση συνεδρίασης της Βουλής, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

1875: Αρχή της δεδηλωμένης

1893: Η Ελλάδα κηρύσσει πτώχευση

1897: Ελληνοτουρκικός Πόλεμος

Στα μέσα του 19ου αιώνα η Ελλάδα, έχοντας ως πρότυπο τις προηγμένες χώρες της Δύσης, έκανε σημαντικές προσπάθειες εκσυγχρονισμού. Το Σύνταγμα του 1864, επηρεασμένο από τα Συντάγματα του Βελγίου και της Δανίας, προέκρινε το σύστημα της μίας Βουλής με θητεία τεσσάρων χρόνων. Όμως

ο βασιλιάς Γεώργιος εξακολουθούσε να παρεμβαίνει στη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, επιβάλλοντας συχνά τη δική του άποψη.

Μόνο την επόμενη δεκαετία και έπειτα από ενέργειες του Τρικούπη καθιερώθηκε η αρχή της δεδηλωμένης (1875). Σύμφωνα μ' αυτήν, ο βασιλιάς ήταν υποχρεωμένος να αναθέτει τον σχηματισμό κυβέρνησης στον αρχηγό του κόμματος που τον υποστήριζε η πλειοψηφία της Βουλής. Την εποχή αυτή δυο ήταν οι κυριότεροι πολιτικοί σχηματισμοί που εναλλάσσονταν στην εξουσία: το κόμμα του Χαρίλαου Τρικούπη, που υποστήριζε τον εξευρωπαϊσμό της χώρας και το αντίπαλο κόμμα του Θεόδωρου Δηλιγιάννη, που στηριζόταν στα πιο φτωχά κοινωνικά στρώματα.

Τα χρήματα που δανείστηκε η Ελλάδα από το εξωτερικό στη δεκαετία του 1880, εξαντλήθηκαν γρήγορα. Την οικονομική κρίση επιδείνωσε και η κατάρρευση του εμπορίου της σταφίδας σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς η σταφίδα αποτελούσε το βασικό γεωργικό προϊόν που εξήγε η χώρα. Έτσι, η πτώχευση του ελληνικού κράτους το 1893 ήταν αναπόφευκτη.

Εκτός από τα οικονομικά προβλήματα, το ελληνικό κράτος είχε να αντιμετωπίσει και το φαινόμενο της ληστείας. Συμμορίες ληστών, που ζούσαν συνήθως στην ύπαιθρο ανάμεσα σε νομάδες κτηνοτρόφους, δρούσαν ως τα προάστια της πρωτεύουσας ενώ δημιουργούσαν ταραχές και στα σύνορα της χώρας. Το 1870, μάλιστα, ληστές απήγαγαν και δολοφόνησαν Άγγλους περιη-

γητές στο χωριό Δήλεσι της Βοιωτίας, δυσφημίζοντας την Ελλάδα στο εξωτερικό.

Στο μεταξύ στην Κρήτη ξέσπασε ξανά επαναστατικό κίνημα, που ενισχύθηκε με στρατό και στόλο από την ελεύθερη Ελλάδα. Τότε η Τουρκία κήρυξε τον πόλεμο εναντίον της Ελλάδας. Καλά οργανωμένες τουρκικές δυνάμεις εισέβαλαν το 1897 στη Θεσσαλία και στη συνέχεια στη Στερεά Ελλάδα, νικώντας τον ελληνικό στρατό. Ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος του 1897 τερματίστηκε μετά από παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων. Η Ελλάδα υποχρεώθηκε να πληρώσει στην Τουρκία μεγάλη χρηματική αποζημίωση. Για τον λόγο αυτό, πήρε νέο δάνειο από τις Μεγάλες Δυνάμεις, με τον όρο αυτές να διαχειρίζονται ορισμένα από τα έσοδα του κράτους.

Την εποχή αυτή κυριάρχησε το γλωσσικό ζήτημα, η διαμάχη για το είδος της γλώσσας που έπρεπε να χρησιμοποιείται επίσημα από το κράτος (δημοτική ή καθαρεύουσα). Μετά το 1880, στη λογοτεχνία χρησιμοποιήθηκε η δημοτική γλώσσα και παρουσιάζονταν συχνότερα τα θέματα της καθημερινής ζωής. Σημαντικοί λογοτέχνες του 19ου αιώνα ήταν ο Κωστής Παλαμάς και ο Κωνσταντίνος Καβάφης στην ποίηση, ο Γεώργιος Βιζυηνός και ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης στην πεζογραφία. Στη γλυπτική ξεχώρισε ο Γιαννούλης Χαλεπάς ενώ στη ζωγραφική διακρίθηκαν ο Νικηφόρος Λύτρας, ο Νικόλαος Γύζης, ο Κωνσταντίνος Βολανάκης και ο Γεώργιος Ιακωβίδης. Την ίδια εποχή ο δημοτικιστής Γιάννης Ψυχάρης έγραφε: «Ένα έθνος, για να γίνει έ-

θνος, θέλει δυο πράματα. Να μεγαλώσουνε τα σύνορά του και να κάμη φιλολογία δική του.

Γλωσσάρι

Νομάδες κτηνοτρόφοι: Κτηνοτρόφοι που μετακινούνται από τόπο σε τόπο.

Γλωσσικό ζήτημα: Η διαμάχη ανάμεσα στους δημοτικιστές και στους αρχαϊστές για το είδος της ελληνικής γλώσσας που θα καθιερωνόταν ως επίσημη γλώσσα του ελληνικού κράτους. Οι δημοτικιστές υποστήριζαν τη χρήση μιας γλώσσας κοινής και κατανοητής απ' όλους, ενώ οι αντίπαλοι τους ήθελαν μια γλώσσα που συγγένευε με την αρχαία ελληνική.

 Οι πηγές αφηγούνται...

**1. Η αρχή της δεδηλωμένης
(απόδοση στα νέα ελληνικά)**

«Για να διορθωθεί η κατάσταση πρέπει να γίνει ειλικρινά αποδεκτή η θεμελιώδης αρχή της κοινοβουλευτικής κυβέρνησης, ότι δηλαδή τα υπουργεία λαμβάνονται από την πλειοψηφία στη Βουλή. Ενόσω η Βασιλεία προσφέρει την εξουσία, τη διάλυση και τις επεμβάσεις ως βραβείο στις μειοψηφίες της Βουλής, θα πολλαπλασιάζονται επ' άπειρον οι μνηστήρες της εξουσίας. Όταν όμως (η Βασιλεία) αποφασίσει ειλικρινά να δηλώσει ότι μόνο την πλειοψηφία θα καλεί στην εξουσία, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι και στην Ελλάδα, όπως και αλλού, δεν θα μείνει για πολύ έκθετο το επίζηλο αυτό έπαθλο, αλλά θα συ-

νενοηθούν οι μειοψηφίες για τις υποχωρήσεις, που πρέπει να γίνουν σε κάθε περίπτωση, ώστε να συγχωνευθούν σε πλειοψηφία».

Άρθρο του Χαρίλαου Τρικούπη στην εφημερίδα Καιροί, 29 Ιουνίου 1874. Έκδοση της Βουλής των Ελλήνων, Χαρίλαος Τρικούπης. Η ζωή και το έργο του, τόμ. 1, επιμέλεια Αικατερίνη Φλεριανού, Αθήνα 1999, σ. 125.

2. Η κορινθιακή σταφίδα

«Η κορινθιακή σταφίδα καλλιεργείται από τον Ισθμό ως την Αρκαδία, σ' όλες σχεδόν τις ακτές, βόρειες και δυτικές, του Μοριά. Ο καρπός έχει ένα χρώμα γαλαζωπό και μέγεθος φραγκοστάφυλου. Δεν έχει κουκούτσια και είναι κρεμασμένος σε μακρουλά τσαμπιά. Μαζεύουν την κορινθιακή σταφίδα την ίδια εποχή με όλα τα άλλα σταφύλια. Μόλις την

κόψουν, την ξεραίνουν στο φούρνο, την αμπαλάρουν και την στέλνουν στη Αγγλία. Αν η Ελλάδα σταματούσε να παράγει αυτούς τους μικρούς πολύτιμους καρπούς, δεν θα υπήρχαν πια ούτε plum-puddings, ούτε plum-cakes (προυτίγκες και κέικ), ούτε καμιά απ' αυτές τις λιχουδιές που έχουν για βάση τους την κορινθιακή σταφίδα. Αν η αρρώστεια της σταφίδας που κατέστρεψε στα 1852 τα δύο τρίτα της σοδειάς, είχε χτυπήσει τα κλήματα, η Αγγλία θα στερούνταν την πιο αγνή της απόλαυση και η Ελλάδα το πιο ουσιαστικό από τα εισοδήματά της».

Έντμοντ Αμπού, Η Ελλάδα τον Όθωνος, πρόλογος, επιμέλεια και σχολιασμός Τάσος Βουρνάς, Αθήνα, χχ., σσ. 96-97.

3. Στον ατυχή Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897 στο πλευρό των

Ελλήνων έλαβαν μέρος και πολλοί Φιλέλληνες, αρκετοί από τους οποίους σκοτώθηκαν στα πεδία των μαχών. Προς τιμήν τους ο Κωστής Παλαμάς έγραψε το παρακάτω ποίημα:

«Ω παλικάρια αλλόγλωσσα κι αλλόφυλα και ξένα, αλλά σαν απ' των σπλάχνων μας τα σπλάχνα φυτρωμένα. Απ' τα νερά της Μεσογείου στα κύματα του Αδρία Κι από του Πίνδου τα έλατα στων Άλπεων τα χιόνια πέρα ως τη χώρα της κιτριάς κι ως τη χρυσή Ιταλία και ως του παγοστέφανου Βοριά τα μεγαλεία τα ονόματά σας ο τρανός ο αντίλαλος ας φέρει ω ξένοι, απ' της Ελλάδας σας ολόφεγγο αστέρι».

Κ. Παλαμάς, Χαιρετισμός των νεκρών Φιλελλήνων(1897).

Ματιά στο παρελθόν

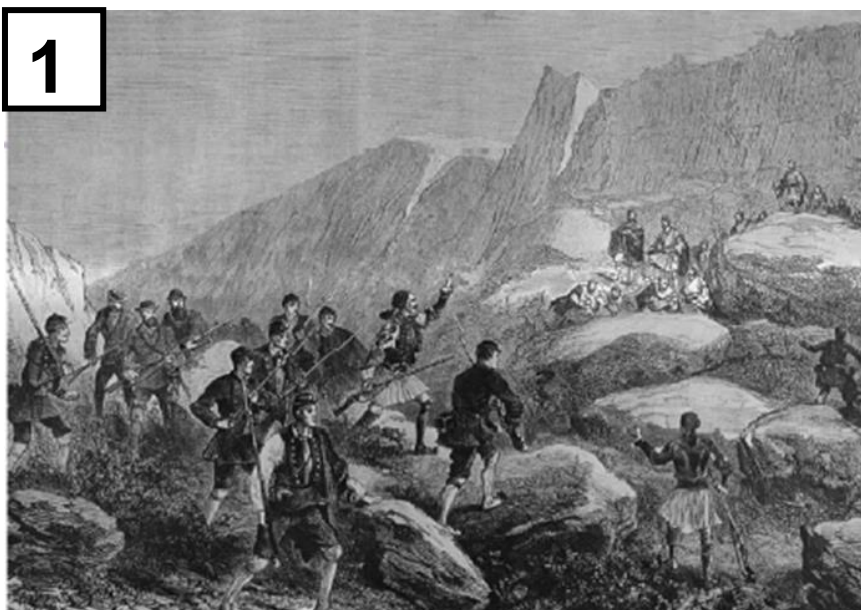
Η Μετανάστευση

Η οικονομική κρίση, που αντιμετώπισε η Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα, προκάλεσε μεγάλα προβλήματα στον αγροτικό πληθυσμό της χώρας. Πολλοί άνδρες κυρίως από την Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα, στην πλειονότητά τους αγρότες, υποχρεώθηκαν τότε, εξαιτίας των προβλημάτων στο εμπόριο της σταφίδας, να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό αναζητώντας καλύτερες συνθήκες ζωής. Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής αποτέλεσαν δημοφιλή προορισμό των Ελλήνων μεταναστών. Εμπορικοί πράκτορες και εταιρείες ακτοπλοϊκών μεταφορών φρόντιζαν για την ασφαλή μεταφορά τους στις νέες πατρίδες. Ήταν η αφετη-

**ρία μιας μεταναστευτικής κίνησης,
που επρόκειτο να συνεχιστεί και
τον 20ο αιώνα.**

1

**◀ Η ληστεία
στην Ελλάδα
κατά τον 19ο
αιώνα απο-
τελούσε ένα
από τα σο-
βαρότερα
προβλήματα**

2

▲ Σκηνή από τη μάχη του Δομοκού (1897), πίνακας Γεώργιου Ροΐλου, Αθήνα, συλλογή Λάμπρου Ευταξία

3

▲ Γιαννούλης Χαλεπάς, «η Κοιμωμένη», στον τάφο της Σοφίας Αφεντάκη

4

▲ «Τα κάλαντα», πίνακας του Νικηφόρου Λύτρα

5

▲ Η οδός Πανεπιστημίου στην Αθήνα το 1899, πίνακας του Π. Μαθιόπουλου, Αθήνα, Εθνική Πινακοθήκη, συλλογή Κουτλίδη

6

▲ Πίνακας του Γ. Ροϊλού, «οι Ποιηταί». Εικονίζονται από τα αριστερά προς τα δεξιά οι Γ. Στρατήγης, Γ. Δροσίνης, Ι. Πολέμης, Κ. Παλαμάς, Γ. Σουρής και ο Αριστομένης Προβελέγγιος, Αθήνα, συλλογή Φιλολογικού Συλλόγου «ο Παρνασσός»

👉 Ερωτήματα

- Ποιες νομίζετε πως υπήρξαν οι σημαντικότερες εξελίξεις για το ελληνικό κράτος στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα;
- Με βάση την Πηγή 3, σε ποιους αφιερώνονται οι συγκεκριμένοι στίχοι του Παλαμά και γιατί;

Κεφάλαιο 5

Η Θράκη, η Μικρά Ασία και ο Πόντος, ακμαία ελληνικά κέντρα

Με το πρωτόκολλο που υπέγραψαν στο Λονδίνο οι Μεγάλες Δυνάμεις το 1830, ρυθμίστηκε το ελληνικό ζήτημα και συγκροτήθηκε ανεξάρτητο ελληνικό κράτος. Το Πρωτόκολλο του Λονδίνου όμως δεν ικανοποιούσε όλες τις προσδοκίες των Ελλήνων. Τα σύνορα του νέου κράτους ήταν περιορισμένα, αφήνοντας έξω από τα όριά του πολλούς ελληνικούς πληθυσμούς καθώς και σημαντικές πόλεις, όπου ανθούσε το ελληνικό εμπόριο. Ιδιαίτερα στη Θράκη, στα παράλια της Μικράς Ασίας, στον Πόντο αλλά και στην απομακρυσμένη Καππαδοκία ζούσαν εκατο-

ντάδες χιλιάδες Έλληνες, που ήταν Ορθόδοξοι Χριστιανοί και μιλούσαν την ελληνική, την τουρκική ή την αρμένικη γλώσσα.

▲ Άποψη της Σμύρνης

Οι Έλληνες των αλύτρωτων περιοχών της Θράκης, της Μικράς Ασίας αλλά και του Πόντου, κυρίως αυτοί που κατοικούσαν στις μεγάλες πόλεις, είχαν υποστεί το

1821 αρκετές διώξεις από τους Τούρκους. Σταδιακά όμως και ιδίως μετά το 1856 οι συνθήκες ζωής τους βελτιώθηκαν, έπειτα από τις μεταρρυθμίσεις που επέβαλλαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία οι Μεγάλες Δυνάμεις και τις πρωτοβουλίες που ανέπτυξε το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Οι υπόδουλοι Έλληνες, υπό την ηγεσία του τοπικού μητροπολίτη, διοικούνταν από εκλεγμένους δημογέροντες, από εφόρους που φρόντιζαν για την εκπαίδευση και από τις επιτροπές των ναών. Μόνο στον Πόντο ο μητροπολίτης ήταν κάτω από την εξουσία του Τούρκου διοικητή.

Αργότερα εγκαταστάθηκαν στις περιοχές αυτές Έλληνες πρόξενοι και εμπορικοί αντιπρόσωποι, οι οποίοι σε συνεργασία με τους κληρι-

κούς υπεράσπιζαν τα συμφέροντα των Ελλήνων. Κατά τον 19ο αιώνα οι Έλληνες υπήκοοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ανέπτυξαν σημαντική εκπαιδευτική και πολιτιστική δραστηριότητα. Στην είχε ιδρυθεί το 1836 η «Κεντρική Εκκλησιαστική και Πνευματική Επιτροπή», που επόπτευε την εκτύπωση βιβλίων για την εκπαίδευση, προωθούσε τη συστηματική καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας και ίδρυε Αρρεναγωγεία για τα αγόρια και Παρθεναγωγεία για τα κορίτσια.

Προς την ίδια κατεύθυνση εργάζονταν οι φιλολογικοί σύλλογοι και διάφορα σωματεία. Καθώς η βοήθεια από το ελληνικό κράτος ήταν γενικά περιορισμένη, οι Έλληνες της περιοχής κάλυπταν μόνοί τους τις δαπάνες των πνευματικών δραστηριοτήτων τους.

Η Θράκη ήταν χωρισμένη σε δυο επαρχίες, της Κωνσταντινούπολης και της Αδριανούπολης, ενώ περιελάμβανε εδάφη έως την Κομοτηνή. Τους συμπαγείς ελληνικούς πληθυσμούς της Θράκης αραίωναν οι αναγκαστικοί εξισλαμισμοί, οι μεταναστεύσεις εξαιτίας επιδημιών, στρατολογιών και πολέμων ή και οι εκβουλγαρισμοί κατοίκων, όπως στην Ανατολική Ρωμυλία. Παρόλες τις δυσκολίες όμως, η οικονομική δραστηριότητα των Ελλήνων ήταν τόσο ανεπτυγμένη, ώστε γίνονταν εξαγωγές π.χ. σιταριού η καπνών της Ξάνθης. Στη Μικρά Ασία και στον Πόντο, μετά από τις πρώτες μεταναστεύσεις Ελλήνων προς τη Ρωσία και στα ενδότερα της Ανατολίας, ο ελληνικός πληθυσμός αυξήθηκε κατά πολύ. Την ίδια εποχή πήρε μεγάλες διαστάσεις το ζήτημα

των κρυπτοχριστιανών (κλωστών). Πρόκειται για Χριστιανούς που μόνο φαινομενικά είχαν αποδεχθεί τη μουσουλμανική θρησκεία. Οι Έλληνες της περιοχής διακρίθηκαν στο εμπόριο και τη ναυτιλία. Καλλιέργησαν επίσης για αιώνες τα γράμματα ιδρύοντας ξακουστά σχολεία, όπως η Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης και το Φροντιστήριο της Τραπεζούνας και εκδίδοντας εφημερίδες ή βιβλία.

Αλλά και οι Έλληνες που ζούσαν στην περιοχή της Καππαδοκίας προόδευσαν, παρά τη γεωγραφική τους απομόνωση και τη βαριά φορολογία. Επίσης αρκετά βιβλία τυπώθηκαν στα караμανλídika, στην τουρκική δηλαδή γλώσσα αλλά με ελληνικούς χαρακτήρες.

Γλωσσάρι

Εποπτεύω: Επιβλέπω.

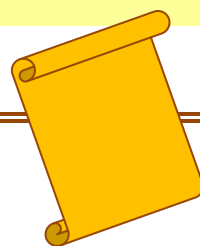
Επιδημία: Η εξάπλωση αρρώστιας σε μια περιοχή σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Ανατολική Ρωμυλία: Περιοχή στην οποία κατοικούσαν πολλοί Έλληνες. Σήμερα αποτελεί τμήμα της Βουλγαρίας.

Ενδότερα: Το εσωτερικό, η ενδοχώρα.

Ανατολία: Η Μικρά Ασία.

 Οι πηγές αφηγούνται...

1. Περιγραφή των Σμυρνιών

«Ξύπνιοι, ευκίνητοι, ευφυέστατοι και εξαιρετικά διασκεδαστικοί, οι Έλληνες της Σμύρνης είναι καφετζήδες, παντοπώλες ή βαρκάρηδες: τρία επαγγέλματα που τα προτιμούν στην κατώτερη τάξη, όπως οι συμπατριώτες τους της ανώτερης

τάξης διαλέγουν το επάγγελμα του δικηγόρου ή του γιατρού. Αν είσαι καφετζής, φλυαρείς όλη μέρα, μαθαίνεις όλα τα νέα, μιλάς για τα πολιτικά, βρίζεις τους Τούρκους, κινείσαι, δρας και αγωνίζεσαι με τον τρόπο σου για τη Μεγάλη Ιδέα. Αν είσαι παντοπώλης, πουλάς λίγο απ' όλα, εμπορεύεσαι, συναλλάσσεισαι, πράγματα που αποτελούν ατέλειωτη ευτυχία για έναν Έλληνα. Αν είσαι βαρκάρης, βρίσκεσαι διαρκώς συντροφιά με τη θάλασσα, αυτή την παλιά φίλη των απογόνων του Οδυσσέα, κινείσαι δεξιά αριστερά στο πήγαιν' έλα του λιμανιού, γνωρίζεις καινούργια πρόσωπα, ρωτάς τους ταξιδιώτες που 'ρχονται από μακριά, φιλονικείς μαζί τους για την τιμή της μεταφοράς - άλλη μια σπάνια απόλαυση για τον Έλληνα. Πρόκειται για μια φυλή δια-

σκεδαστική και τελικά συμπαθητική, παρά τα ελαττώματά της, υπομονετική, ανθεκτική, ολιγαρκή και ελαφρά επίμονα προσηλωμένη στην ακατάβλητη προσδοκία της».

G.Deschamps, Στους δρόμους της Μικρασίας. Οδοιπορικό 1890, μετάφραση Σ. Κασεσιάν, Αθήνα 1990, σ. 159.

2. Αναφορά Βρετανού Υποπρόξενου στην Τραπεζούντα προς το βρετανικό Υπουργείο των Εξωτερικών. Τραπεζούντα, 10 Νοεμβρίου 1857

«Έχω την τιμή να σας πληροφορήσω ότι τον περασμένο Ιούλιο εξακρίβωσα ότι 600, περίπου, ελληνικές οικογένειες, κυρίως χτίστες, κάτοικοι της Σάντας, ενός χωρίου αυτής της περιοχής, επρόκειτο να μεταναστεύσουν στο Πότι της Ρωσί-

ας. Ο Ρώσος Πρόξενος τους υποσχέθηκε εργασία στην κατασκευή του λιμανιού και της πόλης και διανομή μιας μεγάλης έκτασης γης καθώς και άλλα προνόμια. Όταν το έμαθα, αναζήτησα κάποιους από τους πλέον αξιόπιστους ανθρώπους τους, οι οποίοι αρνήθηκαν ότι αυτό το γεγονός είχε κάποια σχέση με τον Ρώσο Πρόξeno. Δήλωσαν όμως ότι σκόπευαν να μεταναστεύσουν στη Ρωσία, εκτός αν τύχουν σωστής μεταχείρισης από τις τοπικές τουρκικές αρχές, εναντίον των οποίων έχουν αρκετά δικαιολογημένα παράπονα».

Κώστα Φωτιάδη, Πτυχές της ιστορίας του κρυπτοχριστιανικού προβλήματος, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 81.

Ματιά στο παρελθόν

Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων

Το τέλος του 19ου αιώνα χαρακτηρίστηκε επίσης και από την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων. Επρόκειτο για μια πρωτοβουλία του Γάλλου βαρόνου Πιέρ ντε Κουμπερτέν, ο οποίος εμπνεύστηκε από τα αρχαία ελληνικά αθλητικά ιδεώδη και θέλησε να τα αναβιώσει. Οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες της σύγχρονης εποχής, μετά από πρόταση του Δημήτριου Βικέλα, πραγματοποιήθηκαν στο Παναθηναϊκό Στάδιο της Αθήνας. Ξεκίνησαν στις 5 Απριλίου του 1896. Από τις μεγάλες επιτυχίες των αθλητών ιδιαίτερα συγκινητική για τους Έλληνες ήταν η νίκη του Σπύρου Λούη στο αγώνισμα του μαραθωνίου δρόμου.

◀ Ο
Σπύρος Λούης

1

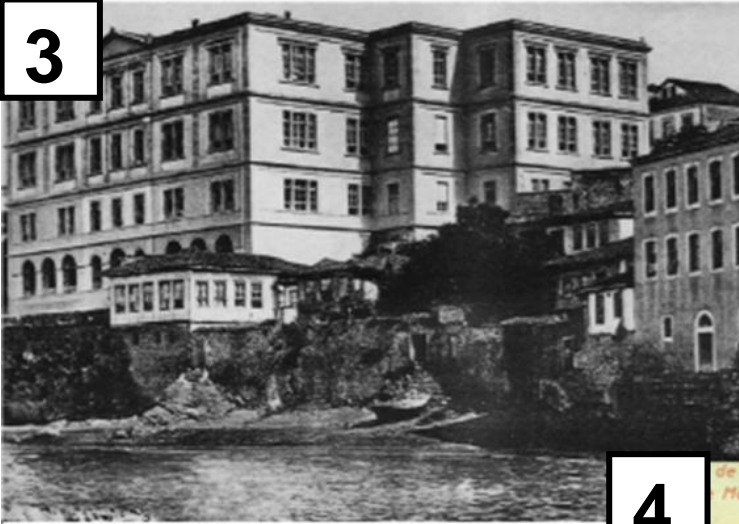

◀ Άποψη της
Τραπεζούντας

2

3

◀ Το «Φροντιστήριο Τραπεζούντας»

4

▶
Άποψη της
Προύσσας

👉 Ερωτήματα

- Σε τι νομίζετε πως αποσκοπούσε η πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19ο αιώνα;
- Με βάση την Πηγή 2, για ποιους λόγους παρουσιάζονται Έλληνες του Πόντου να επιθυμούν να αποχωρήσουν από την πατρίδα τους;

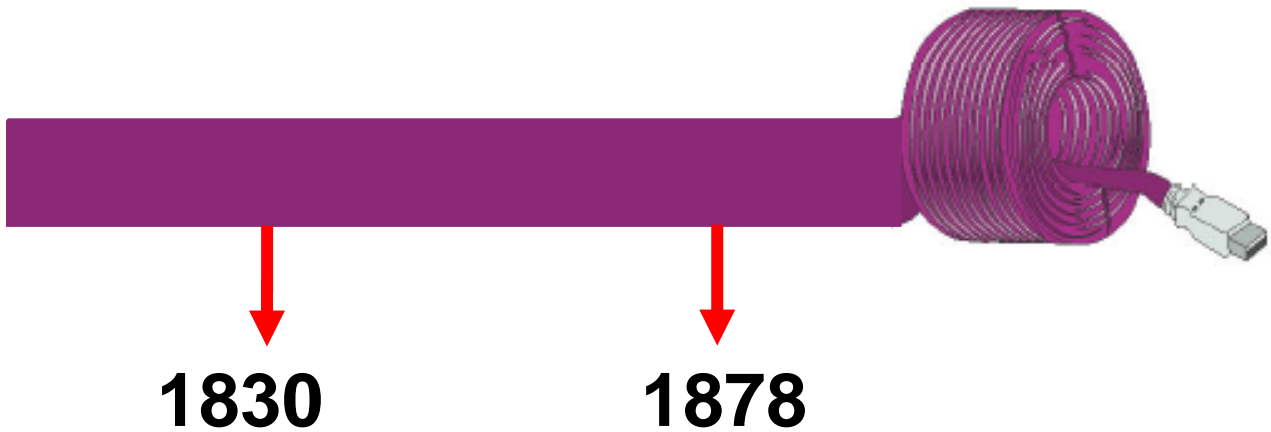
Κεφάλαιο 6

Η κρίση στα Βαλκάνια

Στη διάρκεια του 19ου αιώνα η Οθωμανική Αυτοκρατορία αντιμετώπισε πολλά προβλήματα και άρχισε σταδιακά να χάνει εδάφη. Την ίδια εποχή οι βαλκανικοί λαοί αγωνίζονταν για την ελευθερία τους.

▲ Γελοιογραφία που απεικονίζει τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής να «κατασπαράζουν» την Οθωμανική Αυτοκρατορία

1830: Η Ελλάδα γίνεται ανεξάρτητο κράτος

1878: Η Σερβία, το Μαυροβούνιο και η Ρουμανία γίνονται ανεξάρτητα κράτη

Η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19ο αιώνα ενθάρρυνε τους υπόδουλους βαλκανικούς λαούς να εξεγερθούν, διεκδικώντας την ελευθερία τους. Πρώτοι οι Έλληνες δημιούργησαν ανεξάρτητο ελληνικό κράτος. Στη συνέχεια και οι άλλοι βαλκανικοί

Λαοί κατάφεραν να κερδίσουν την ανεξαρτησία ή την αυτονομία τους. Ωστόσο, οι Τούρκοι εξακολουθούσαν να κατέχουν πολλά εδάφη της Βαλκανικής Χερσονήσου, στα οποία κατοικούσαν διάφορες εθνότητες.

Καθώς ο 19ος αιώνας πλησίαζε προς το τέλος του, μεγάλωναν οι εθνικοί ανταγωνισμοί μεταξύ των λαών για τη διεκδίκηση των εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στα Βαλκάνια. Οι εδαφικές διεκδικήσεις των βαλκανικών λαών και τα συγκρουόμενα εμπορικά και άλλα οικονομικά συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία περιέπλεξαν ακόμη περισσότερο το σύνθετο Ανατολικό Ζήτημα.

Το 1875 ξέσπασε εξέγερση στην Ερζεγοβίνη και τον επόμενο χρόνο το επαναστατικό κίνημα επεκτάθη-

κε στη Βουλγαρία, τη Σερβία και το Μαυροβούνιο. Ο Σουλτάνος μετέφερε στρατιωτικές δυνάμεις προς τις επαναστατημένες περιοχές αλλά το 1877 μπήκε στον πόλεμο και η Ρωσία, η οποία ενδιαφερόταν για τους σλαβικούς λαούς των Βαλκανίων, καθώς έτσι εξυπηρετούνταν καλύτερα τα συμφέροντά της. Η Ρωσία νίκησε και η ηττημένη Τουρκία υποχρεώθηκε να υπογράψει τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (Μάρτιος του 1878). Η συνθήκη αυτή προέβλεπε την ίδρυση αυτόνομου βουλγαρικού κράτους, που θα περιελάμβανε ολόκληρη σχεδόν τη Μακεδονία, σε βάρος των ελληνικών διεκδικήσεων.

Οι υπόλοιπες Μεγάλες Δυνάμεις όμως αντέδρασαν στην εφαρμογή της συνθήκης, καθώς τα συμφέροντά τους επέβαλαν να διατηρηθούν

τα σύνορα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και να εμποδιστεί η επέκταση της Ρωσίας προς τη Μεσόγειο.

Σε συνέδριο που έγινε στο Βερολίνο το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου, υπογράφηκε νέα συνθήκη, που αντικατέστησε τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου και περιείχε ευνοϊκότερους όρους για την Τουρκία. Σύμφωνα με τη Συνθήκη του Βερολίνου (Ιούλιος του 1878), η Βουλγαρία παρέμεινε αυτόνομη αλλά έχασε τις περισσότερες περιοχές που της είχαν αποδοθεί με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, ανάμεσά τους και τη Μακεδονία. Η Σερβία, το Μαυροβούνιο και η Ρουμανία κέρδισαν την ανεξαρτησία τους. Τέλος, η Ανατολική Ρωμυλία έγινε αυτόνομη ηγεμονία.

Το 1885 η Βουλγαρία προσάρτη-

σε την Ανατολική Ρωμυλία. Η Ελλάδα αντέδρασε κηρύσσοντας επιστράτευση, αλλά οι Μεγάλες Δυνάμεις με παρέμβασή τους εμπόδισαν μια πολεμική σύγκρουση. Ωστόσο, η αντιπαράθεση των εθνικών διεκδικήσεων έγινε μεγαλύτερη στις αρχές του 20ου αιώνα, καθώς ένας μεγάλος πόλεμος, ο Πρώτος Παγκόσμιος, επρόκειτο να ξεκινήσει.

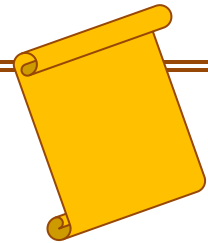
Γλωσσάρι

Ανατολικό Ζήτημα: Είναι το ζήτημα της διανομής των εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία από τις αρχές του 18ου αιώνα είχε αρχίσει να παρακμάζει.

Επιστράτευση: Η κλήση στα όπλα για ενδεχόμενο πόλεμο.

Αντιπαράθεση: Αντιπαλότητα, σύγκρουση.

 Οι πηγές αφηγούνται...

1. Απόψεις του Χαρίλαου Τρικούπη για την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας(απόδοση στα νέα ελληνικά)

«Εθνική ιδέα του ελληνισμού είναι η απελευθέρωση των ελληνικών εδαφών και η σύσταση ενιαίου ελληνικού κράτους, που να περιλαμβάνει ολόκληρο το ελληνικό έθνος. Το δικαίο αυτής της ιδέας το αναγνώρισε η Ευρώπη, το αναγνώρισε επίσης και η Τουρκία μετά τη σύσταση του ελληνικού κράτους. Δεν θα είχε καμία σημασία η επανίδρυση βασιλείου, όπως η σημερινή Ελλάδα, εάν αυτή δεν εθεωρείτο πυρήνας και πρόδρομος της σύμπτυξης, όταν έλθει το πλήρωμα του χρόνου, ολόκληρου του ελληνισμού σε ελεύθε-

ρο κράτος. Επομένως προς τον σκοπό αυτό έχει καθήκον να εργάζεται η Ελλάδα, τίμια και θαρραλέα, σεβόμενη τη διεθνή νομιμότητα, απολαμβάνοντας τη διεθνή αναγνώριση και προσφέροντας στους άλλους ό,τι απαιτεί για την ίδια».

Άρθρο του Χαρίλαου Τρικούπη στην εφημερίδα Ώρα, 2 Ιουλίου 1876. Έκδοση της Βουλής των Ελλήνων, Χαρίλαος Τρικούπης. Η ζωή και το έργο του, τόμ. 1, επιμέλεια Αικατερίνη Φλεριανού, Αθήνα 1999, σ. 289.

2. Απόψεις του Βρετανού υπουργού των Εξωτερικών Marquis Salisbury το 1877 για το μέλλον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας «Στη διάρκεια των ταξιδιών μου δεν έτυχε να συναντήσω έστω και έναν

φίλο των Τούρκων. Απλούστατα, δεν υπάρχει. Οι περισσότεροι (συνομιλητές μου) πιστεύουν ότι ήρθε το τέλος τους. Μερικοί σκέπτονται ότι το ενδεχόμενο αυτό ίσως μπορεί προς το παρόν να αναβληθεί. Κανείς όμως δεν διατύπωσε την άποψη ότι θα μπορούσε να συντηρηθεί (η Οθωμανική Αυτοκρατορία) για πολύ ακόμα. Δεν ήμουν καθόλου προετοιμασμένος για μια τέτοια ομόφωνη γνώμη».

Ευάγγελου Κωφού, Η Ελλάδα και το Ανατολικό Ζήτημα 1875-1881, Αθήνα 2001, σ. 69.

3. Απόσπασμα από τις απόψεις του στελέχους του βρετανικού Φιλελεύθερου Κόμματος Charles Dilke, Λονδίνο 15 Ιανουαρίου 1878

«Τι είδους Ελλάς είναι η Ελλάς που δεν περιλαμβάνει τη Λήμνο, τη Λέ-

σβο ή Μυτιλήνη, τη Χίο, τον Όλυμπο, την Όσσα, το Άγιο Όρος; Όχι μόνο το μεγαλύτερο μέρος, αλλά και το πιο ελληνικό μέρος της Ελλάδας παραλήφθηκε από το ελληνικό Βασίλειο. Η Κρήτη και τα νησιά, η ακτή της Θράκης και η ελληνική αποικία της Κωνσταντινούπολης είναι η ελληνική Ελλάς».

Ευάγγελου Κωφού, Η Ελλάδα και το Ανατολικό Ζήτημα 1875-1881, Αθήνα 2001, σ. 161

Ματιά στο παρελθόν

Οθωμανικές μεταρρυθμίσεις
Η παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη διάρκεια του 19ου αιώνα διευκόλυνε

την εξέγερση των υπόδουλων σε αυτήν βαλκανικών λαών. Δεν έλειψαν, βέβαια, οι προσπάθειες Σουλτάνων να σταματήσουν την κατάρρευση. Οι Σουλτάνοι αυτοί προχώρησαν σε διάφορες μεταρρυθμίσεις, κυρίως στη διοίκηση, οι οποίες αποκαλούνται «περίοδος του Τανζιμάτ». Ωστόσο, οι μεταρρυθμίσεις που έγιναν δεν είχαν ικανοποιητικά αποτελέσματα.

1

▲ Απεικόνιση των συζητήσεων που οδήγησαν στην υπογραφή της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου (1878)

2

1 Θεσσαλία **2** Ελλάς

▲ Χάρτης με τις μεταβολές των συνόρων στα Βαλκάνια το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Η περιοχή της Θεσσαλίας (ροζ χρώμα) ενσωματώθηκε στην Ελλάδα (κίτρινο χρώμα) το 1881

3

▲ Οι τρεις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, Αγγλία, Αυστροουγγαρία και Ρωσία, παρομοιάζονται με γάτες που έχουν μπλεχθεί στο κουβάρι που φέρει την ένδειξη Ανατολικό Ζήτημα, Ruck, Νέα Υόρκη, 1878

👉 Ερωτήματα

- Τι γνωρίζετε για τις συνθήκες του Αγίου Στεφάνου και του Βερολίνου;
- Ποιες περιοχές θεωρεί ο Βρετανός πολιτικός στην Πηγή 3 πως θα έπρεπε να ανήκουν στο ελληνικό κράτος; Βρίσκετε ομοιότητες στις απόψεις του με τις θέσεις που εκφράζει ο Τρικούπης στην Πηγή 1;

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η Ελλάδα στον 19ο αιώνα

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

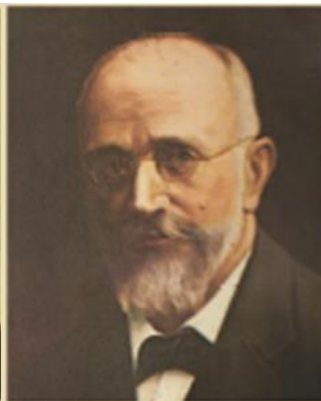
- **Ο Όθωνας ήταν ο πρώτος βασιλιάς της Ελλάδας από το 1833 έως το 1862. Τον διαδέχθηκε το 1863 ο Γεώργιος ο Α'.**
- **Το 1844 ο Όθωνας υποχρεώθηκε να παραχωρήσει Σύνταγμα, το οποίο περιόριζε τις εξουσίες του βασιλιά προς όφελος του Κοινοβουλίου.**
- **Τα σύνορα του πρώτου ανεξάρτητου ελληνικού κράτους ήταν περιορισμένα. Προκειμένου να επεκταθούν τα σύνορα και να απελευθερωθούν οι υπόδουλοι Έλληνες, προωθήθηκε η πολιτική της «Μεγάλης Ιδέας».**

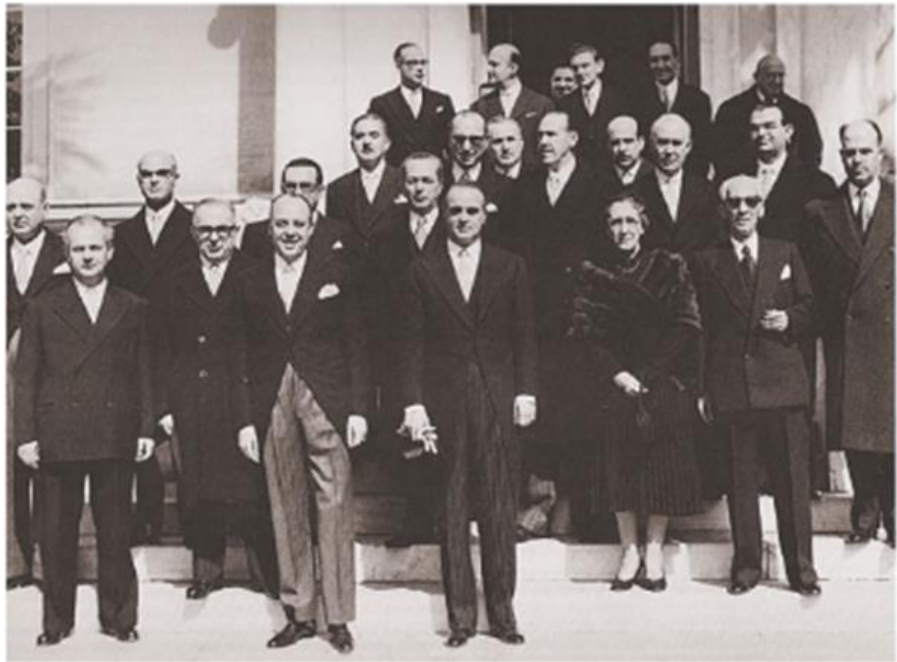
- **Τον 19ο αιώνα οι κυβερνήσεις προσπάθησαν να εκσυγχρονίσουν τη χώρα. Την περίοδο της πρωθυπουργίας του Χαρίλαου Τρικούπη κατασκευάστηκαν πολλά μεγάλα έργα. Όμως οι μεγάλες οικονομικές δαπάνες οδήγησαν τελικά την Ελλάδα σε χρεοκοπία.**
- **Στη διάρκεια του 19ου αιώνα, εκτός από τους Έλληνες, αρκετοί ακόμη βαλκανικοί λαοί κέρδισαν την ελευθερία τους και σχημάτισαν δικά τους εθνικά κράτη.**

ΕΝΟΤΗΤΑ Ε

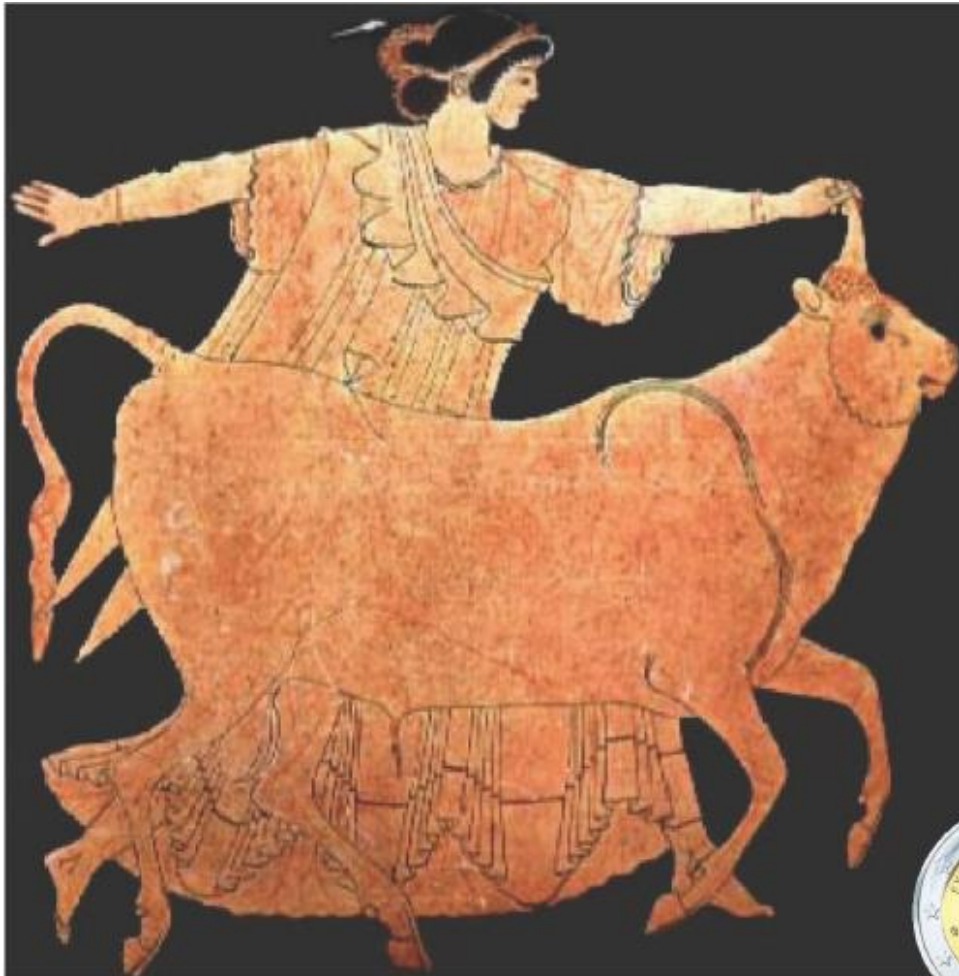
Η Ελλάδα στον 20ο αιώνα

Πέμπτη Ενότητα

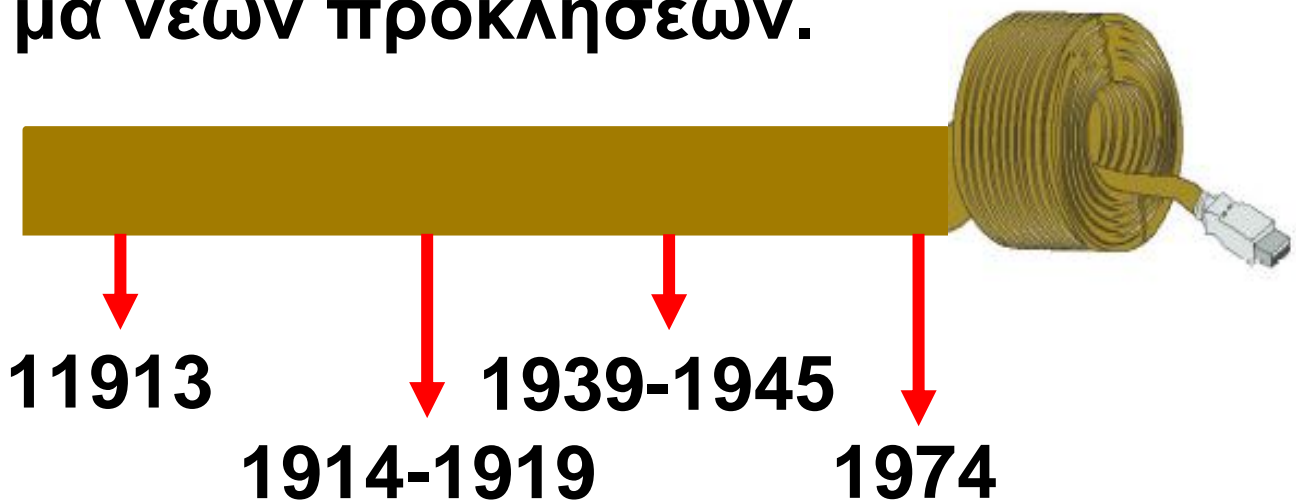
Η Ελλάδα στον 20ό αιώνα

Η αρπαγή της Ευρώπης, μυθολογική αναπαράσταση. Η σύνδεση της ελληνικής αρχαιότητας και των αξιών της με την Ευρώπη και την ευρωπαϊκή οικογένεια απασχόλησε έντονα την Ελλάδα του 20ού αιώνα

Περίληψη Ενότητας

Στη διάρκεια του 20ου αιώνα η Ελλάδα απέκτησε τα σημερινά σύνορά της. Αυτό ήταν κυρίως το αποτέλεσμα συνεχόμενων πολέμων, τόσο τοπικών όσο και παγκόσμιων. Παράλληλα, την ίδια περίοδο η Ελλάδα αναπτύχθηκε οικονομικά και κοινωνικά. Τέλος, η ένταξη της στην ενωμένη Ευρώπη, στα τέλη του ίδιου αιώνα, αποτελεί το ξεκίνημα νέων προκλήσεων.

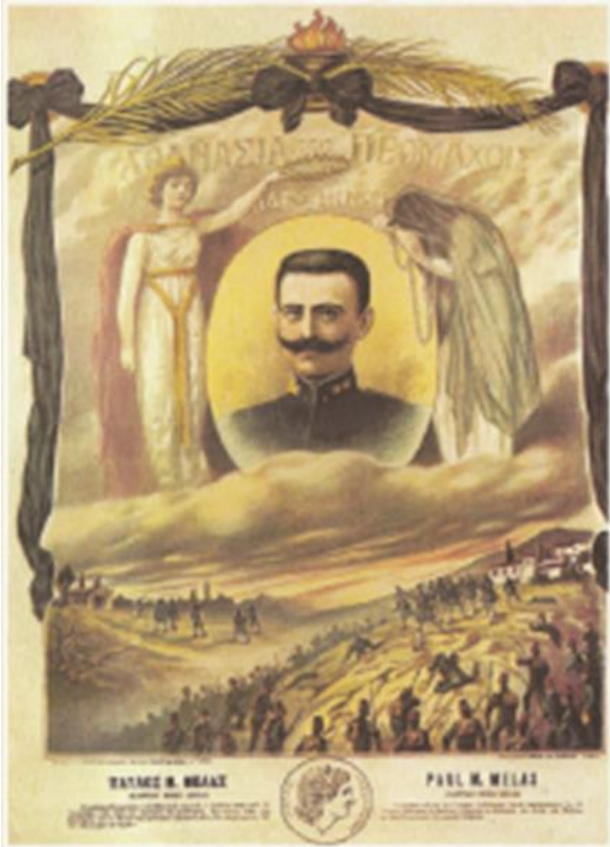
1912-1913: Βαλκανικοί Πόλεμοι

1914-1919: Α' Παγκόσμιος Πόλεμος

1939-1945: Β' Παγκόσμιος Πόλεμος

1974: Τουρκική εισβολή στη Κύπρο

Η Πέμπτη ενότητα αποτελείται από δώδεκα κεφάλαια

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Από τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897 στον Μακεδονικό Αγώνα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Το κίνημα στο Γουδί και η κυβέρνηση Βενιζέλου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. **Οι Βαλκανικοί** **Πόλεμοι**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.

Η Ελλάδα στον Α' Παγκόσμιο Πόλε- **μο**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. **Η Μικρασιατική** **Εκστρα-** **τεία και η Κα-** **ταστροφή**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Ο Μεσοπόλεμος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Το Αλβανικό Έπος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Η γερμανική επίθεση και ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. Μία δεκαετία α- γώνων και θυ- σιών για την ελευθερία (1941-1949)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. Η μεταπολεμική ανασυγκρότηση της Ελλάδας(1950-1974)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11. Το Κυπριακό ζήτημα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12. Η Ελλάδα και η ευρωπαϊκή της πορεία

Κεφάλαιο 1

Από τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897 στον Μακεδονικό Αγώνα

Μετά την ήττα στον πόλεμο με την Τουρκία, το 1897, το ελληνικό κράτος απασχόλησαν τα ζητήματα της Κρήτης και της Μακεδονίας. Μακεδονικός Αγώνας ονομάζεται η ένοπλη σύγκρουση Ελλήνων και Βουλγάρων ανταρτών στο χώρο της Μακεδονίας την περίοδο 1904-1908.

◀ Ο Παύλος
Μελάς σε
πίνακα του
Ιακωβίδη,
Αθήνα, Εθνικό
Ιστορικό Μου-
σείο

1897 1904 1905 1908

1897: Ατυχής Ελληνοτουρκικός πόλεμος

1904: Θάνατος του Παύλου Μελά

1905: Εξέγερση στο χωριό Θέρισο της Κρήτης

1908: Επανάσταση Νεότουρκων

Η ταπεινωτική ήττα στον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897

σκόρπισε απογοήτευση και προβληματισμό στο ελληνικό βασίλειο και ιδιαίτερα στους κόλπους του στρατεύματος.

Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα όμως το ελληνικό κράτος άρχισε να αναδιοργανώνεται. Μετέβαλε επίσης τη στάση του απέναντι στα εθνικά ζητήματα της Κρήτης και της Μακεδονίας, αναλαμβάνοντας πιο ενεργή δράση.

Τον Μάρτιο του 1905 ξέσπασε στο χωριό Θέρισο της Κρήτης ένοπλη εξέγερση, με επικεφαλής τον Ελευθέριο Βενιζέλο και κύριο αίτημα την ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Τελικά η ένωση της Κρήτης με το ελληνικό κράτος δεν πραγματοποιήθηκε, καθώς η εξέγερση τερ-

ματίστηκε μετά από διαπραγματεύσεις.

Τρία χρόνια αργότερα η Κρήτη, εκμεταλλευόμενη την αναστάτωση που επικρατούσε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, επαναστάτησε και πάλι κηρύσσοντας την ένωση με την Ελλάδα. Η ελληνική Κυβέρνηση, από φόβο μήπως επαναληφθούν τα γεγονότα του 1897, δεν αναγνώρισε επίσημα την ένωση, προκαλώντας τη λαϊκή δυσαρέσκεια.

Στη Μακεδονία η κατάσταση ήταν πιο δύσκολη. Η αναμέτρηση μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων, που διεκδικούσαν την περιοχή, είχε ενταθεί μετά το Συνέδριο του Βερολίνου το 1878, που διατήρησε τη Μακεδονία υπό τουρκική κυριαρχία. Γύρω κυρίως από τα σχολεία και τις εκκλησίες των μακεδονικών χω-

ριών δόθηκε ένας σκληρός αγώνας ανάμεσα στις δυο χώρες για επικράτηση. Οι Βούλγαροι άρχισαν να στέλνουν αντάρτες (κομιτατζήδες), που πίεζαν τους κατοίκους να δηλώσουν ότι ανήκαν στην ανεξάρτητη βουλγαρική εκκλησία (Εξαρχία).

Η βουλγαρική δραστηριότητα οδήγησε την Ελλάδα σε ενεργητικότερη ανάμιξη στις μακεδονικές υποθέσεις. Αξιωματικοί του ελληνικού στρατού, όπως ο Παύλος Μελάς, ο Κωνσταντίνος Μαζαράκης και ο Τέλλος Αγαπηνός (Άγρας) καθώς και οπλαρχηγοί από πολλές άλλες περιοχές, όπως ο Γεώργιος Τσόντος από την Κρήτη, ο Παναγιώτης Παπατζανετέας από τη Μάνη και άλλοι έφτασαν στη μακεδονική γη και από κοινού με ντόπιους Έλληνες, σχημάτισαν ανταρτικές ομάδες.

Τη δράση των ανταρτικών αυτών

μάδων συντόνιζαν Έλληνες διπλωμάτες που υπηρετούσαν στη Μακεδονία, όπως ο Πρόξενος στη Θεσσαλονίκη Λάμπρος Κορομηλάς και ο υποπρόξενος στο Μοναστήρι Ιων Δραγούμης αλλά και δυναμικοί ιεράρχες, σαν τον Μητροπολίτη Καστοριάς Γερμανό Καραβαγγέλη.

Ο θάνατος του νεαρού αξιωματικού Παύλου Μελά σε σύγκρουση με τον τουρκικό στρατό στο χωριό Στάτιστα (σημερινό Μελάς) της Καστοριάς, στις 13 Οκτωβρίου 1904, κινητοποίησε τους Έλληνες και έκανε την ελληνική Κυβέρνηση να διεκδικήσει δυναμικότερα τη Μακεδονία, εγκαταλείποντας τους δισταγμούς της.

Για τα επόμενα τέσσερα χρόνια η ελληνική αντιμετώπιση στη Μακεδονία ανέκοψε τη βουλγαρική διείσδυση. Η ένοπλη φάση του Μακεδονι-

κού Αγώνα διακόπηκε το 1908. Τη χρονιά αυτή πολλοί φιλελεύθεροι Τούρκοι, που ονομάστηκαν Νεότουρκοι, επαναστάτησαν αντιδρώντας στην απολυταρχική διοίκηση του Σουλτάνου και στις συνεχείς επεμβάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Πεισμένοι από τις διακηρύξεις των Νεότουρκων για παραχώρηση δικαιωμάτων, Έλληνες και Βούλγαροι αντάρτες κατέθεσαν τα όπλα. Ο αγώνας για τη διεκδίκηση της Μακεδονίας θα συνεχιζόταν κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους.

Γλωσσάρι

Εξαρχία: Έτσι ονομάζεται η Βουλγαρική εκκλησία, η οποία αποσχίστηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο το 1870.

Ανταρτικές ομάδες: Στρατιωτικά σώματα πολεμιστών, που δεν ανή-

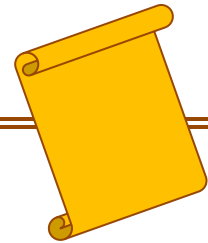
ΚΟΥΝ ΣΤΟΝ ΤΑΚΤΙΚΟ ΣΤΡΑΤΟ ΚΑΙ ΑΓΩΝΙΖΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΤΟΥΣ.

Διπλωμάτης, Πρόξενος: Επίσημοι αντιπρόσωποι μιας χώρας σε μία άλλη χώρα.

Ανακόπτω: Συγκρατώ, σταματώ. /

Διεισδύω: Εισχωρώ.

 Οι πηγές αφηγούνται...

1. Οι Έλληνες της Μακεδονίας
«Παρ' όλες τις δυσμενείς αυτές συνθήκες, παρ' όλες τις εκατοντάδες θυμάτων, ο Ελληνισμός διατηρούσε ακόμη το ψυχικό του σθένος. Η δύναμις αυτή του Μακεδονικού Ελληνισμού δεν άργησε να μετατρέψει την παθητική στάσι σε αμυντική. Μέχρι του 1902 η αντίδρασις προερχόταν κυρίως από τους Μακεδό-

νες Έλληνες χωρίς την βοήθεια του ελεύθερου Κράτους. Από το 1902 όμως και εφεξής, μετά την λεγόμενη βουλγαρική Επανάσταση του 1902, άρχισε κάποια μικρή υποστήριξις εκ μέρους του Ελληνικού Κράτους, η οποία ενισχύθη αργότερα».

Αλέξανδρου Δ. Ζάννα, «Ο Μακεδονικός Αγών. Αναμνήσεις», Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (επιμ.), Ο Μακεδονικός Αγώνας. Απομνημονεύματα, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 73.

2. Επιστολή του Παύλου Μελά στη γυναίκα του Ναταλία. Λάρισα, 21 Αυγούστου 1904

«Αναλαμβάνω αυτόν τον αγώνα με όλην μου την ψυχήν και με την ιδέαν ότι είμαι υποχρεωμένος να τον αναλάβω. Είχα και έχω την ακράδαντον πεποίθησιν ότι δυνάμεθα να

εργασθώμεν εν Μακεδονία και να σώσωμεν πολλά πράγματα. Έχων δε την πεποίθησιν ταύτην, έχω και υπέρτατον καθήκον να θυσιάσω το παν όπως πείσω και Κυβέρνησιν και κοινήν γνώμην περί τούτου». Ναταλίας Π. Μελά, Παύλος Μελάς, Αθήνα-Γιάννινα 1992, β' έκδοση, σ. 317.

3. Επιστολή του Βασίλη Αγοραστού στον Ίωνα Δραγούμη σχετικά με τον θάνατο του Παύλου Μελά, Μοναστήρι, 20 Οκτωβρίου 1904

«Δεν επιχειρώ, φίλε μου, να σε παρηγορήσω, διότι η συμφορά είναι τόσο μεγάλη, ώστε δεν ευρίσκω λόγους παρηγορίας. Κλαύσον, διότι και ενταύθα έκλαυσαν ου μόνο οι γνωρίσαντες τον εις το καθήκον αφωσιωμένον και γενναίον στρατιώ-

την, αλλά όσοι και εξ ακοής μόνον εγνώρισαν αυτόν, διότι επ' αυτού πάντες εστηρίζομεν τας ελπίδας ημών περί ευτυχεστέρου μέλλοντος της ατυχούς ταύτης χώρας, διότι προς αυτόν, ως τον μόνον λυτρωτήν, εστράφησαν οι οφθαλμοί πάντων των ορθοδόξων».

Ναταλίας Π. Μελά, Παύλος Μελάς, Αθήνα-Γιάννινα 1992, β' έκδοση, σ. 415.

4. Παύλος Μελάς

«Σαν τέτοια ώρα στο βουνό, ο Παύλος πληγωμένος μες στο νερό του αυλακιού ήτανε ξαπλωμένος. - Για σύρε, Δήμο μου πιστέ, στην ποθητή πηγή μου και φέρε μου κρύο νερό να πλύνω την πληγή μου. Δεν κλαίω τη λαβωματιά, δεν κλαίω και το βόλι, Μον' κλαίω που με άφησε η συντροφιά μου όλη. Σταλαματιά το

αίμα μου, για σε Πατρίδα χύνω, για να χεις δόξα και τιμή, να λάμπεις σαν τον κρίνο. Παύλος Μελάς κι αν πέθανε, τα παλικάρια ζούνε θα φέρουνε τη λευτεριά στη χώρα που ποθούμε».

5. Παύλος Μελάς

«Σε κλαίει λαός. Πάντα χλωρό να σειέται το χορτάρι στον τόπο που σε πλάγιασε το βόλι, ω παλικάρι. Πανάλαφρος ο ύπνος σου του Απρίλη τα πουλιά σαν του σπιτιού σου να τ' ακούς λογάκια και φιλιά και να σου φτάνουν του σκληρού χειμώνα οι καταρράχτες σαν τουφεκιού αστραπόβροντα και σαν πολέμου κράχτες. Πλατιά του ονείρου μας η γη και απόμακρη. Και γέρνεις εκεί και σβεις γοργά. Ιερή στιγμή. Σαν πιο πλατιά τη δείχνεις, και τη φέρνεις σαν πιο κοντά!».

Κ. Παλαμάς («Πολιτεία και Μοναξιά»)

Ματιά στο παρελθόν

Ο Αγώνας στη λίμνη των Γιαννιτσών

Κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα πραγματοποιήθηκαν στη λίμνη των Γιαννιτσών σκληρές συγκρούσεις μεταξύ Ελλήνων και Βούλγαρων ανταρτών. Οι Έλληνες αντάρτες δεν είχαν να αντιμετωπίσουν μόνο τους Βούλγαρους κομιτατζήδες αλλά και τις άσχημες συνθήκες διαβίωσης μέσα στα έλη. Η ελονοσία καθώς και διάφορες άλλες αρρώστιες τους ταλαιπωρούσαν. Τις συνθήκες παραμονής των ανταρτικών ομάδων στη λίμνη των Γιαννιτσών περιγράφει η Πηνελόπη Δέλτα σε μυθιστορήματά της και

ιδιαίτερα στα «Μυστικά του Βάλ-
του».

▲ Ο Τέλλος Αγαπηνός
(καπετάν Αγρας) με άνδρες
του στη λίμνη των
Γιαννιτσών, Αθήνα, συλλογή
Ιωάννη Μαζαράκη

1

◀ Λαϊκή εικόνα με
τους επαναστάτες
του Θέρισου,
Αθήνα, Εθνικό
Ιστορικό Μουσείο

2

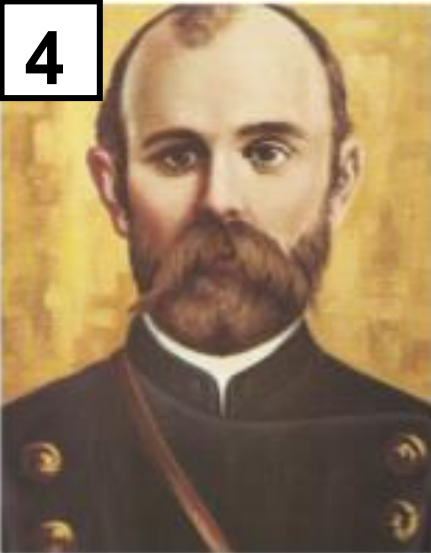
◀ Ο Ίων Δραγούμης,
Υποπρόξενος στο Μο-
ναστήρι

3

▶
Ο Μητροπολίτης
Καστοριάς Γερμανός
Καραβαγγέλης

4

▲ Ο καπετάν Κώτας από τη Ρού-
λια (σημ. Κώτας) της Φλώρινας, εμ-
βληματική μορφή της ελληνικής
άμυνας στη Μακεδονία

Φόνος Έλληνας αξιωματικού εν Μακεδονία

Πως εφονεύθη εις την Μακεδονία;

5

6

Ελληνικές εφημερίδες της εποχής αναγγέλλουν τον θάνατο του Παύλου Μελά

7

Λαϊκή εικόνα της επανάστασης των Νεοτούρκων, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

Ερωτήματα

- Τι είναι ο Μακεδονικός Αγώνας και ανάμεσα σε ποιους έγινε;
- Ποια ήταν η σημασία της θυσίας του Παύλου Μελά και ποια αισθήματα προκάλεσε στους Έλληνες; Θα σας βοηθήσουν και οι πηγές.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 4ου ΤΟΜΟΥ

ΕΝΟΤΗΤΑ Γ

Η Μεγάλη Επανάσταση (1821-1830)

18. Το τέλος της Επανάστασης και η ελληνική ανεξαρτησία.....5

ΕΝΟΤΗΤΑ Δ.....19

Η Ελλάδα στον 19ο αιώνα

1. Η βασιλεία του Όθωνα - ο Ιωάννης Κωλέττης.....24

2. Η βασιλεία του Γεωργίου Α' - ο Χαρίλαος Τρικούπης.....39

3. Επαναστατικά κινήματα στη Μακεδονία και την Κρήτη.....51

4. Η Ελλάδα στα τέλη του 19ου αιώνα.....64

5. Η Θράκη, η Μικρά Ασία και ο Πόντος, ακμαία ελληνικά κέντρα..80

6. Η κρίση στα Βαλκάνια.....94

ΕΝΟΤΗΤΑ Ε.....	109
Η Ελλάδα στον 20^ο αιώνα	
1. Από τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897 στον Μακεδονικό Αγώνα.....	117

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του

βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.